

בעמק אבינו

פרשת חיי שרה • ה'תשפ"ד • שנה שלישית 125

במה לתורת רבני ואברכי גני איילון

אגדה

מורשה ותורשה

כ' הרמב"ם (דעות פ"א) דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר... יש מהן דעות שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע גופו, ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכוון ועתיד לקבל אותם במהרה יותר משאר הדעות, ויש מהן שאינן לאדם מתחילת ברייתו אלא למד אותם וכו'.

תכונותיו הגופניות של האדם מוטבעות בו דרך כלל כתורשה ממולידיו, לעומת זאת ידיעות ומושכלות נקנות ע"י עמל ולמידה אשר כל אדם רוכש לו כפי שאיפתו להבין ולהשכיל. נמצא כי כלל האדם מורכב הוא משני חלקים אלו, המולד והנרכש. לכל אדם ניתנו כלים ויכולות עמם הוא לומד וצומח.

אמרנו בגמ' (נדה טז) דרש ר' חנינא בר פפא אותו מלאך הממונה על ההריון נוטל טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לפניו, רבש"ע, טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני, ואילו רשע או צדיק לא קאמר כדר' חנינא דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'.

תכונות הנפש והדעת הנצרכים לבניינו של עם ישראל להיותו סגולה מכל העמים, הם היסודות עליהם עומד הבנין וממנו המורשה וההנחלה לכל הדורות הבאים. הרש"ר הירש מבאר שכאשר ציוה אברהם שלא לקחת אשה ליצחק מבנות כנען, היו גם אנשי ארם עובדי עבודה זרה, ועל כרחך שלא אלילי כנען, אלא השחיתות המוסרית שבכנען היא היתה הסיבה לריחוקם. אליליות היא ביסודה תעייית השכל ולזו יש תקנה, אך שחיתות מוסרית תופסת את מחלחלת היא באדם לעומק הנשמה והרגש, וכאן גם אברהם לא יכול היה לקוות למצוא לבנו אשה צנועה וטהורה במוסרה, אשה שתביא לביתו את פנינת אצילות הדעת וטהרת המוסר.

כאשר נשא עשיו אשה מבנות חת "ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה. ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי... אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה למה לי חיים". היינו שבלקחת אשה מבנות חת לא יכולה להימשך מורשתו של אברהם אבינו ע"ה, וכדברי הרמב"ם (מלכים פ"י) יצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך, מכלל שהוא לבדו זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה. עשיו לא הקים בית אשר יש בו היכולת להמשיך את מורשתו של אברהם אבינו ובכך ניתק את עצמו משלשלת הדורות של עם ישראל.

כתב רבנו בחיי, על כן הוקבע בישראל מנהג לקרוא פרשה זו לחתן ביום חתונתו להזכיר העם שיזהר בנשואיו, ושלא יקח אשה לשם יופי ולא לשם ממון ולא לשם שררת הקרובים ובני משפחות שיהיה נעזר בהם ויוכל להשתרר, לפי שהוא נכשל ונענש בכל אחת ואחת משלש כוונות אלו, אבל יצטרך שתהיה כוונתו לשם שמים ושידבק במשפחה הגונה, לפי שהבנים נמשכים במדותיהם בטבע אחר משפחת האם.

וכבר המשילו חז"ל (פסחים מט.) המשפחות הדבקות זו עם זו שכולם מתאימות במעלה שוה משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר

דבר העמק

מורנו המרא דאתרא הגר"א ברודא שליט"א

הלכה

דין נקיטת חפץ בשבועה ובדין מילת עבדים

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך, פירש"י לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו על ידי צער והיתה חביבה עליו ונטלה.

ויל"ע דלעיל כתיב ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם, וא"כ היה אליעזר עצמו מהול ואמאי לא החזיק במילת עצמו.

והתבאר בדברי המלב"ם שם, עתה באר זמן המילה שמצותו כשהנולד הוא בן שמונת ימים וממילא מצותו על האב או על הבי"ד, ובאר שמצוה זו המוטל על האב למול את בנו מוטל עליו גם למול את עבדיו וכו' אבל בכל זאת לא ישוה מילת העבדים אל מילת הבנים, כי מה שהעבד המול ימול הוא רק מצד שהוא יליד ביתך ומקנת כספך, הוא אינו נכנס בזה בברית כאיש הישראלי ומילתו הוא רק מצד שהוא קנינך וכו' אבל והיתה בריתי בבשרכם זה יהיה לברית עולם, בענין שמילת הבנים הוא מצד שהם נכנסים בברית ומילת העבדים הוא רק מצד הקנין שהם שלך.

וכן נפסק גם בשו"ע, דלגבי מילת עצמו כתב (יו"ד סי' רס"א) דאם לא מלוהו חייב הוא למול את עצמו, משא"כ גבי עבד (שם סי' רס"ז ס"א) לא הוזכר דיש לו חיוב למול את עצמו אלא החיוב על האדון בלבד.

ולפ"ז אין קיום מצוות מילה בעבד עצמו רק אדונו מקיים בו המצווה וא"ש קושיא דלעיל.

אמנם בגליון רעק"א שם הסתפק בזה, ולדבריו יל"ד אם יוכל לאחוז במילת עצמו לשבועה.

וכתב המהר"ל (גור אריה) לישב דכיון דצריך ליקח חפץ אין לקיחת חפץ דבר שהוא גופו ולפיכך נשבע במילה של אברהם.

[וע"ש עוד שביאר מ"ש רש"י 'שהיא מצוה ראשונה' ז"ל, לא שנתן טעם שהיה לו ליקח מצוה אחרת, שהרי אין מצוה אחרת שישבע בה... אלא הכי פירושו, אף על גב דודאי דבר של קדושה כגון תפילין יותר עדיף, ועל זה אמר 'שהיא מצוה ראשונה', שאחר כך נצטוה בעקידה, ולפיכך בחר במצוה זאת ולא בתפילין. אך קשה מיעקב שהשביע ליוסף נמי תחת ירכו, ושם לא שייך הני טעמא, ודוחק לומר כיון דאברהם עשה זה הוחזק להישבע בכך.

ונראה לומר דודאי מנהג באותו זמן להיות נשבע כך לשום היד תחת הירך של מי שהוא נשבע לו... ולפיכך גבי יעקב הוצרך להשביעו כפי מנהג האומות, כדי שלא יאמר פרעה אביך אשר השביעך

בענין רקם וחגר אם הוי מא"י או מחו"ל

א. היכן ישב אברהם במקום מגוריו

ג. הטעם שאברהם ויצחק לא יצאו לחו"ל

כתוב בפסוק (בראשית כ א) ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין ברד וישב בגרר [וזה היה בגרר בארץ פלשתים כדכתיב להלן] וע"ז כתב בתרגום אונקלוס בין רקם ובין חגרא. והנה ארץ פלשתים ודאי היה בא"י [וכן עי' רמב"ן ריש חיי שרה שאברהם גר בפלשתים הרבה זמן ולא בחברון] וא"כ ממה שישב בארץ פלשתים א"כ ע"כ שלכאו' היה א"י, וכן גם נזכר אצל יצחק שישב בגרר וזה גם ראייה שהיה בא"י.

מים עמוקים

מתורת רבני ואברכי השכונה שליט"א

בתוס' בגיטין שם כ' הטעם "שמסתמא לא גרו אברהם ויצחק בחו"ל" וצ"ע שלכאו' היה לו לומר בפשיטות כמש"כ רש"י בפ' תולדות מהמדרש רבה שאמר ה' ליצחק שהוא עולה תמימה ואין ראוי שיצא לחו"ל, ויל"ד האם התוס' לא הוי ס"ל דאיכא להאיסור יציאה לחו"ל, ובפשוטו אפ"ל שהתוס' כ' על הפסוק לפני שאמר לו ה' שנהיה רעב, א"כ בחשבון ע"כ שכבר קודם מסתמא לא גרו בחו"ל, וצ"ע.

ד. ישוב דעת רש"י בגיטין שלא

ישבו ממש ברקם אלא "בין" יתכן שזה מרוחק מהגבול

עי' בתוס' גיטין ב. שהקשה על רש"י שכ' שרקם זה חו"ל שהרי היה א"י, ועי' בראשונים שם שכ' לכן שע"כ שתרי רקם הווי, אלא שרש"י גופיה צ"ב שכ' על אותו ממש ולא חילק שהיה תרי, ואולי ס"ל שמייירי על עולי בבל ולא על עולי מצרים, או אפ"ל כר"י שתלוי בעיקר הישוב.

ולכאו' אפ"ל בפשיטות שזה היה "בין" וא"כ רק סמוך ולא בחו"ל ממש, וכמו שכ' בתחילה שהיה בעין שור וזה היה א"י, ורק רקם היה בחו"ל, אבל חגר היה בא"י, וכן גרר היה בא"י, א"כ עדיין אין שום הכרח לומר שרקם לא היה בחו"ל והרי לא כ' שאברהם גר ברקם עצמו, וצ"ע.

ה. ויש לחקור אם היה לאבות מצות ישוב א"י קודם שנכנסו בני"י לארץ

צ"ע למה לא כ' הראשונים הטעם שגרו האבות בא"י בגלל ישוב א"י או בגלל שיש איסור יציאה לחו"ל.

ולכאו' יש חילוק בזה בין מצות ישוב א"י שמצות ישוב א"י זה דווקא שבאו לארץ ולא קודם לכן, וכמש"כ הרמב"ן שהכיבוש זה חלק מהמצוה, אבל לענין מה דאיתא בע"ז יב שאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל שזה ל"ש כלל למצות ישוב א"י אלא להפקעה ממצוות התלויות בארץ, זה יתכן לומר שכן היה חיוב קצת בזה, שמצינו ברמב"ם פ"ט ממלכים ה"א מש"כ בכ"מ שם שיצחק קיים מצוות תרו"מ בא"י, וא"כ טעם זה שייך גם בזמן האבות שעדיין קיימו את המצוות התלויות בארץ, א"כ עדיין שייך גם טעם זה של הפקעה ממצוות גם בזמנם, וא"כ זה טעם נוסף למה לא יצאו האבות לחו"ל ודו"ק.

ב. היכן היה מקום הבאר של הגר - המקום המסוגל לתפילה של יצחק

בפ' לך לך כ' שהגר הלכה למדבר וכ' במקרא שזה היה בעין שור זה וכתב בתרגום שזה היה ליד חגר, ואח"כ כ' במקרא על כן קרא לבאר באר לחי רואי הנה בין קדש ובין ברד. ושם המלאך מצא אותה וקראה לו בבאר לחי רואי. ובפ' חיי שרה נזכר שיצחק הלך לשם לקחת את הגר [עי' שם בת"א] וגר שם יצחק אח"כ באותו מקום. וא"כ לכאו' זה ראייה שהיה א"י.

וברמב"ן בפ' חיי שרה כתב שהיה המקום הבאר הזו ראוי לתפילה בגלל שהגר התפללה שם וראתה את המלאך ולכן יצחק התפלל שם, וז"ל הרמב"ן "ויתכן, בעבור היות "מבוא" מקור, שהיה יצחק הולך תמיד אל המקום ההוא, כי הוא לו מקום תפלה בעבור הראות שם המלאך, והוא יושב בארץ הנגב קרוב משם. וכן תרגם אונקלוס אתא ממיתוהי. ועל דעתו הוא באר שבע, שתרגם "בין קדש ובין שור" (לעיל כ א), "ובין קדש ובין ברד" (לעיל טז יד), "רקם וחגרא". ואם כן המקום ההוא מקום אשל אברהם ראוי לתפלה. והנה יצחק בא מן הבאר ההיא אל עיר אחרת אשר היתה בדרך עירו, ויצא לפנות ערב לשוח בשדה עם רעיו ואוהביו אשר שם, ומצא את העבד ורבקה, והלכו כלם יחדו אל עירו, ויביאה האהלה שרה אמו" ע"כ מבו' שהיה ליד מקומו וכמש"כ.

[וברש"י בריש גיטין שכ' רקם וחגר הביא את המקרא של הגר [טז יד] והמהרש"א בגיטין ב. תמה שבמקרא הזה אין ראייה לאברהם אבינו שגר בא"י, ולכאו' יש ליישב שאח"כ שמוזכר שיצחק גר בבאר לחי רואי ע"כ שיש ראייה ממנה לכה"פ מיצחק שהיה גר שם וכ"ש שיש גם פסוק על אברהם שגר שם.

סיפורו של אברהם

וכפי שנראה בהמשך, מכל ההתנהלות של אברהם עולה שני דברים יסודיים והם:

א' כאשר מגיע אליו ברכה זה גורם לו לקרא בשם ה', כלומר הברכה והשפע לא מביאות אותו לידי גאווה והרגשת כוחי ועוצם ידי, אלא דווקא להפך זה מביא אותו לקרא בשם ה'.

והיינו שאברהם חי בתודעה של מידת החסד כלומר שכל מה שיש לו וכל הטוב בעולם זה שפע ישיר מאת ה', ולכן ככל שיש לו יותר שפע כך הוא יותר קורא בשם ה', ולכן הוא גם משפיע חסד על אחרים מכיוון שהכול זה חסד ושפע מאת ה'².

ב' נכונות ללכת אחרי ה' בתמימות ולא משנה מה תהיה המציאות. וגם זה כמובן מגיע מאותו מקום של אמונה שהכול מאת ה'.

וננסה להתבונן כסדר בפסוקי תורתנו הקדושה ומתוכם לקבל תמונה שלמה ונכונה.

הסיפור הראשון - וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמִּלְדָּתְךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרָאָךְ: כְּלוֹמֵר מֵצַד אֶחָד ה' בּוֹדֵק אֶת הַנְּכוֹנוֹת לִלְכַת אַחֲרַי ה'. וּמֵצַד שֵׁנִי ה' מִבְּטִיחַ לּוֹ בְּרַכְּהָ - וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדִּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרַכְּהָ: וְאַבְרָכְהָ מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר וְנִבְרָכְוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפְּחֵת הָאָדָמָה: ... וַיֹּרֵא יְקֹנֶק אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְדוּוֹקָא זֶה מְבִיא אוֹתוֹ לְקַרְא בְּשֵׁם ה' - וַיְבִין שֵׁם מְזַבַּח לִיקְוֶק וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְקֹנֶק: כְּלוֹמֵר אַבְרָהָם קוֹרֵא בְּשֵׁם ה' כְּתוּצָאָה מִזֶּה שֶׁה' מְבִטִּיחַ לוֹ בְּרַכְּהָ

וכך גם בסיפור השני של הרעב בכנען והירידה למצריים - מצד אחד כאשר הוא רק מגיע לארץ המובטחת יש רעב וכן כשמגיע למצריים לוקחים לו את שרה ובכל זאת זה לא גורם לו לערוך האמונה בהטחת ה' ובדרכיו, אלא הוא ממשיך ללכת אחרי ה'.

ומצד שני כאשר הוא מתעשר במצרים הוא קורא בשם ה' וַאֲבָרָם כְּבָד מֵאֵד בְּמִקְנֵהוּ בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב: ... וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְקֹנֶק:

וכן בפעם השלישית - מצד אחד הוא חוזר לארץ המובטחת לו, ושם רועי לוט רבים עם רועיו והוא נאלץ לוותר וללכת למקום הפחות טוב, לוט בוחר את ערי הכיכר שכולה משקה ומנגד אברהם שמוותר וגם לא רוצה ללכת למקום של חטאים כביכול מספיד והולך למקום הפחות טוב. ובכל זאת זה לא גורם לו לערר את האמון שלו בה'.

ומצד שני מיד לאחר שה' מראה לו את ארץ ומבטיח לו להרבות זרעו ואת הארץ, הוא כתוצאה מכך בונה מזבח לה' וַיִּקְוֶק אֶמֶר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הַפֶּדֶד לוֹט מְעֵמוּ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וַיִּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָהּ שָׂם צִפְנָהּ וְנִגְבְּהָ וְקָדְמָהּ וַיִּמְהָ: כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָהּ רָאִה לְךָ אֲתִנְנָה וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם: וְשִׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ כְּעֶפְרַיִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם יוֹכֵל אִישׁ לְמָנוֹת אֶת עֶפְרַיִם הָאָרֶץ גַּם זֶרְעֶךָ יִמְנָה: קוֹם הַתְּהַלֵּךְ בְּאָרֶץ

לפני שהתורה מתחילה לספר על אברהם אבינו אינה נותנת לנו שום הקדמה, והלומד אינו יודע מי הוא אברהם ומה מעשיו, לא נאמר עליו למשל כמו שנאמר על נח ונח איש צדיק תמים וכו' אלא מיד ה' אומר לו לך לך מארצך, ואם תלך אתן לך ברכה גדולה.

ואע"פ שחז"ל כבר למדונו שמסר נפשו באור כשדים למען אמונת ה' וכו', יש לדעת שעצם זה שהתורה בחרה לא לספר זהו בדווקא, שהתורה איננה ספר היסטוריה אלא היא באה ללמד אותנו את המסר שהיא רוצה להעביר, וממלא היא בחרה לספר על אברהם באופן מסוים דווקא בכדי ללמד אותנו את המהות של כל הסיפור ברובד הבסיסי והיסודי ביותר¹.

וטעם הדבר שהתורה לא הקדימה על אברהם כלום קודם דיבור ה' של לך לך, הוא מפני שכל הסיפור כאן הוא, לאחר שהעולם נכשל בכל הניסיונות הקודמים וכפי שהרחבתי במאמר הקודם (גליון פ"ה נח), ה' בוחר דרך חדשה לעולם, והיא: שהעולם יהיה בנוי מעמים שונים ומשונים ומעליהם יהיה עם בחיר ה' ממלכת כהנים וגוי קדוש ותפקידם להאיר את דבר ה' בעולם ולכוון את העולם ללכת בדרך ה' לשמור צדקה ומשפט, וזה בעצם כל הסיפור של התנ"ך שמספר איך ה' בוחר בעם ישראל ונותן להם תורתו ואת ארצו ובונה אותם שם לממלכת כהנים וגוי קדוש, עד לחזון הגדול של אחרית הימים "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיָּה הַר בֵּית יְקֹנֶק בְּרֵאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֻוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר יְקֹנֶק אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנֻוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּהָ בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר יְקֹנֶק מִירוּשָׁלַם: וְשִׁפְט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכָתְתוּ חֻבּוֹתֵם לְאַתִּים וְחִנִּיתוּתֵיהֶם לְמִזְמוֹת לֹא יִשָּׂא גוֹי אֶל גוֹי חָרָב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה (ישעי' ב'). וכדכתי' וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמְלָכִים לְנִגְהָ זֶרְחָךָ (ישעי' ס') וכהנה רבות במרחבי התנ"ך (ואולי אזכה בהמשך לכתוב מאמר נפרד על נבואות אחרית הימים).

והסיפור הגדול הזה של התנ"ך מתחיל כאן שה' מחפש מישהו מתאים להיות הנציג שלו בעולם שיהיה אב המון גויים, והסיפור כאן הוא כיצד ה' בודק לראות האם אברהם הוא זה שמתאים לתפקיד הגדול הזה, ולכן ה' מתחיל מיד לנסות אותו לראות אם יש לו את התכונות המתאימות לכך, ובמידה ואכן הוא ימצא מתאים, ה' יכרות עמו ברית עולם.

כלומר הסיפור כאן אינו "אברהם" כאדם פרטי, אין הסיפור כאן שכר על צדקותו ומעשיו הטובים, אלא הסיפור כאן הוא חיפוש של ה' אחר האדם המתאים לקבלת תפקיד, וה' בודק האם הוא מתאים לתפקיד הזה, ולכן התורה לא מספרת על מעשיו הפרטיים של אברהם מלבד מה שקשור לבדיקה של ה' האם הוא מתאים לתפקיד הגדול הלוה.

א"כ עלנו להתבונן כסדר בכל המאורעות שהתורה מספרת על אברהם ומתוך כך נבין מה הם התכונות והמעשים שבגינם ה' בחר בו להיות אב אמון גויים ולכרות עמו ברית עולם.

¹ וחז"ל מוסיפים רובדים נוספים של עומק ודרש, ובעכבות כך הסיפורים הנוספים שהועברו דרכם מגיעים לתת רובד נוסף על הרובד הסיסי שבתורה שבכתב, ויש להרחיב בזה הרבה ואכה"מ.

² וכפי שמסופר בחז"ל שהיה מאכיל אורחים ואמר להם להודות ולברך את ה'.

ובאמת בזכות זה ה' מבטיח לו מיד "שכרך הרבה מאוד".

וכאן מגיע ברית בין הבתרים שהיא הבטחת הזרע וברית על הארץ, ונראה שברית זו מגיע בתורת שכר לאברהם וכפי שהפרשה מתחילה אחר הדברים האלה ה'ה דבר יקוק אל אברהם במחזה לאמר אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד, אך עדיין לא הגיע הזמן לכרות את הברית הגדולה לאברהם וזרעו שהם יהיו עם ה' ונציגו בעולם, וה' יהי להם לאלוהים. (ובאמת בפרשת ברית בין הבתרים יש להרחיב הרבה וה' יאיר עיננו).

רק לאחר שאברהם מגיע לסוף ה-100 של חייו (וכפי שהפרשה פותחת ו'יהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים), וכל השנים האלו הוא

עמד במידה זו, זה אומר שעבר את כל חייו באופן המתאים להיות הנציג של ה' בעולם, כאן ה' מגיע לכרות עמו ברית עולם שאברהם יהיה אב המון גויים, והוא וזרעו יתהלכו לפני ה' והיו תמימים, וה' יהיה להם לאלוהים, כלומר שרק עכשיו ה' יכול להחליט שאברהם יהיה עם ה'.

וכפי שביארתי במאמר הקודם ששורש החטאים הוא ניתוב לא נכון של כוח הרדייה שבאדם, ולכן דווקא אברהם שחי בתודעה של חסד מתאים להיות נשיא העולם, מפני שדחף הרדייה לא יביא אותו להשחתה אלא להפך ככל שיהיה לו יותר כוח וברכה הוא רק יותר יקרא בשם ה' ויישאר נאמן לה' בתמימות.

לאחר שכבר ה' כרת עימו את הברית מגיע הניסיון הגדול והאחרון, שכך הוא הדרך שלאחר שכורתים ברית רוצים לראות ולוודא שאכן נאמנים אחד לשני עד הסוף. ובניסיון העקדה יש להרחיב הרבה בפנ"ע, אך מ"מ גם שם ניכרת היטב הפסגה שאברהם הגיע במידות אלו, שהרי הברכה שאברהם הכי רצה זה שיהיה לו בן שהוא ימשיך את כל הברכה הגדולה הזו, ובלי זה כמעט ולא שווה לאברהם כל הברכה, ואם כל זאת ברגע שה' מבקש ממנו שייתן לו בחזרה את שפיץ הברכה שיש לו, הוא מיד נותן אותה לה' בשמחה ובנאמנות אין קץ... "לא חשכת את בנך את יחידך ממני", זה מראה שאברהם חי בתודעה חזקה שהכול זה ה' והכול מברכת ה' בלבד ושום דבר אינו שלו באמת, ויש לו אמון מלא בה' שעושה את הטוב והנכון.

יתן ה' ונוכה ללכת בדרכיו של אבינו אברהם ונקיים צוואתו לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט כדכתיב פי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יקוק לעשות צדקה ומשפט וגו'.

לארצה ולרחבה כי לך אתננה: ויאהל אברהם ויבא וישב באלני ממרא אשר בקברו ויבן שם מזבח ליקוק:

[וכן הוא בסוף הפרשה כאשר אבימלך שהוא מלך האזור מגיע לכרות עימו ברית בגלל שהוא רואה שה' עימו בכל אשר הוא עושה, כלומר כשאברהם בשיא הפריחה הגשמית, דווקא זה מביא אותו ליטע אשל ולקרוא בשם ה' אל עולם].

מתוך ג' סיפורים אלו כבר נראה שעיקר עניינו של אברהם הוא: שאברהם חי בתודעה של חסד והליכה בתמימות אחרי ה', אברהם חי שהכול מגיע מאת ה' ולא מכוחו ועוצם ידו ולא מהטבע וכד' אלא הכול מושפע מחסדי ה', ולכן גם כשיש לו ברכה גדולה זה רק גורם לו יותר לקרא בשם ה', ומצד שני גם כשאין לו אינו פורק עול או מערר על ה', אלא בכל מצב הוא הולך אחרי ה'.

וכך היא גם צורת הפצת האמונה שאברהם מפיץ בעולם, הוא נוטע אשל, מכניס אורחים, ומתוך השפע הוא מכוון אותם להבין שכל הטוב והברכה היא מאת ה'.

מנגד זה יש את אנשי סדום שהם ההפך הגמור לאברהם, יש להם שפע גדול כלה משקה... כגן יקוק... ודווקא הם מגעים לידי שכחת ה' ולעשות רע, הפך מידת החסד.³

אך בשונה מאברהם אצל אנשי סדום השפע הוא מסודר ומנותק מה', סדום היא ארץ שכולה משקה ואינה צריכה לגשם והיא כארץ מצרים⁴, משא"כ אברהם אצלו הברכה מגיע באופן לא צפוי ובלתי מסודר, כלומר זה מגיע ישירות מהשגחת ה' ולא כמשהו טבעי וקבוע שמנותק מה'. כך רואים - מתעשר ממעשה פרעה ואבימלך, מקבל את ארץ ישראל שצריכה לגשם, וכן בברכת הזרע יצחק מגיע בצורה לא טבעית, וכך בהכול⁵.

ולכן כאשר אברהם מנצח את המלכים הוא אינו מוכן להתעשר מרכוש סדום וכדי שלא יאמרו שהם - באידאולוגיה שלהם העשירו את אברהם, מפני שזה מנוגד לגמרי לתפיסה של אברהם שכל השפע בא ישירות מה' (בשונה מפרעה ואבימלך שלא אכפת לאברהם להתעשר על ידם).

וכאן רואים את גדולת אברהם במידה זו, שאפי' שהוא המנצח הגדול במלחמת העולם העצומה הזו, מ"מ הוא מרים את ידו לאל עליון קונה שמים וארץ, ואינו מוכן להתעשר בצורה שאולי תגרום לאנשים לא לחיות בתפיסה שהכול זה ברכת ה'.

³ ולוט הוא כל הזמן על הרצף, רוצה גם וגם.

⁴ ויש לדעת שדבר זה הוא מהותי מאוד בארץ ישראל המובטחת לאברהם, שא"י היא ארץ הגשם שזה ישיר מאת ה', ולא כארץ מצריים שהיא ארץ הנילוס שהיא מנותקת מה'. כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק: והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים: ארץ אשר יקוק אלהיך דרש אתה תמיד עיני יקוק אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה: ס והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום... ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: וחרה אף יקוק בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את בולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יקוק נתן לכם. כלומר ההבדל המהותי בין ארץ ישראל לבין מצריים שמצריים היא ארץ הנילוס והיא מנותקת מה' אך א"י היא ארץ הגשם שזה שפע ישיר מה' תמיד עיני ה' בה ולכן כל השפע והחיים שבה תלוי ועומד רק בצורת ההתנהגות בה, שאם הולכתם בדרך ה' יש בה שפע ואם לא הארץ מוקיעה אותם.

⁵ וזה בחינת "טרף" נתן ליראיו, שלא נאמר פרנסה או ככלכלה אלא טרף כלומר משהוא לא מסודר ומאורגן מראש, אלא כמו טרף כשצריך פתאום ה' ממציא לו את צרכיו.

'קיימה' כפולה לשדה המכפלה

ה וַיֵּצְאוּ בְנֵי חַת אֶת אֲבֵרָהֶם לֵאמֹר לוֹ.

ו שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֵתָּה בְּתוֹכְנוּ בְּמִבְחָר קִבְרֵנוּ קִבֵּר אֶת מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִקְלָה מִמֶּךָ מִקְבֵּר מֵתְךָ.

ז וַיִּקָּם אֲבֵרָהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְעַם הָאָרֶץ לְבְנֵי חַת.

[2 ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר

אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר.

ט וַיִּתֵּן לִי אֶת מַעְרַת הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצְצָה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֹת קִבֵּר.

י וַעֲפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חַת וַיַּעַן עֲפְרוֹן אֶת אֲבֵרָהֶם בְּאָזְנֵי בְנֵי חַת לֵכָל בְּאֵי שֶׁעַר עִירוֹ לֵאמֹר.

יא לֹא אֲדֹנָי שְׁמַעְנִי הַשְּׂדֵה נְתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מֵתְךָ.

יב וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֲבֵרָהֶם לְפָנֵי עַם הָאָרֶץ.

רשב"ם ובכור שור בדרכם הסבירו שבקשתו הכפולה של אברהם למתן קבר מקבילה ל'קיימה' הכפולה שבסוף סיפור הקניין. בקשה ראשונה להסכם עקרוני לאחוזת קבר מאת בני חת: "תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני", בהקבלה ל'קיימה' השניה, לאחוזת קבר; ובקשה שניה לקניין מערה מעפרון: "ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחוזת קבר" (פסוקים ח – ט), בהקבלה ל'קיימה' הראשונה, לאברהם למקנה.

כך גם לדרכם של רד"ק ורבינו מיוחס נראה לפרש שבקשתו הכפולה של אברהם למתן קבר מקבילה ל'קיימה' הכפולה שבסוף סיפור הקניין. בקשה ראשונה כללית מבני חת, ובקשה שניה פרטית מופנית לעפרון, ובשתייהן ביקש אברהם אחוזת קבר.

לא ברור האם היענותם של בני חת לבקשתו הראשונה של אברהם "במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא יקלה ממך מקבר מתך" הינה היענות מליאה או התחמקות והיענות חלקית.

רמב"ן דן את בני חת לזכות: "...תקח כל בית הקברות שתחפוץ בו וקבור מתך שם ויהיה לך לאחוזת קבר לעולם, כי איש ממנו לא ימנעהו ממך".

ורד"ק דנם לחובה: "והיה דעתם שישאל מהם שיתן אחד מהם לו מקום בקברו לקבור את מתו, ולא כן שאל הוא אלא שתהיה לו אחוזה ידועה לו ולמשפחתו לקבור שם מתייהם לא שיקבר מתו

סיפור קניין מערת המכפלה כפול ומכופל. כפול במקומו בשעת קניין המערה, ומכופל במקומות אחרים ששבה התורה להזכיר את מעשה הקניין. במאמר שלפנינו ננסה להבין את פשר הכפילויות על ידי השוואתן זו לזו.

סיפור קבורת שרה חותם ב'קיימה' כפולה של שדה המכפלה:

1. יז וַיִּקָּם שְׂדֵה עֲפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְפְּלָה אֲשֶׁר לְפָנֵי מִמְרָא, הַשְּׂדֵה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב: יח לְאַבְרָהֶם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חַת, בְּכָל בְּאֵי שֶׁעַר עִירוֹ: יט וְאַחֲרֵי-כֵן...

2. כ וַיִּקָּם הַשְּׂדֵה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר-בוֹ לְאַבְרָהֶם לְאַחֲזֹת קִבֵּר, מֵאֵת בְּנֵי חַת.

נציג תחילה את דרכי המפרשים, ונעיין בפרשה על פיהם. ולאחר מכן ננסה להוכיח בין הפירושים השונים.

רשב"ם ובכור שור וראב"ע פירשו שהשדה אכן 'קם' לאברהם בשני שלבים; 'קיימה' ראשונה הינה קניית השדה, במעמד הקניין, ו'קיימה' שניה הינה החזקתו לאחוזת קבר, למן הקבורה והלאה.

רשב"ם ובכור שור אף הוסיפו להסביר שכל 'קיימה' מיוחסת בכתוב לבעליה. ה'קיימה' הראשונה - קניית השדה - מיוחסת לעפרון המוכר, וה'קיימה' השניה - החזקת השדה לאחוזת קבר - מיוחסת לבני חת, עם הארץ.

לעומתם, מדברי רד"ק משמע שמדובר ב'קיימה' אחת בזמן אחד, והפסוק הכופל לא בא אלא להבהיר שהקניין נעשה בהסכמת בני חת:

"ויקם – מאת בני חת - כי בהסכמתם וברצונם נתן לו עפרון השדה והמערה כי טוב היה בעיני כולם שתהיה לאברהם אחוזה ביניהם"⁶.

וביתר הדגשה בפירוש רבינו מיוחס:

"ויקם השדה. מקרא יתר הוא, וכן דרך המקרא לשנות הדבר. וכן 'ויאמר א-להים זאת אות הברית...' (בראשית ט ז', ראה שם במפרשים). וזהו כפל עניין האמור בספר המידות".

בציטוט מספר המידות כוונתו כנראה לברייתא של ל"ב מידות, מידה יג: "מכלל שאחריו מעשה ואינו אלא פרטו שלראשון... השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו שלראשון".

וקניין המערה כפול מתחילתו, בבקשתו הכפולה של אברהם מבני חת, בהיענותם של בני חת, ובהשתחוויתו של אברהם:

[1 ג וַיִּקָּם אֲבֵרָהֶם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חַת לֵאמֹר.

ד גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אַחֲזֹת קִבֵּר עִמָּכֶם וְאַקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנֵי.

⁶ גם בפסוקי הקניין מעפרון מודגש שוב ושוב שהקניין נעשה באזני ולעיני בני חת: "ויען עפרון החתי את אברהם באזני בני חת... לעיני בני חת... וישתחו אברהם לפני עם הארץ: וידבר אל עפרון באזני עם הארץ לאמר... הכסף אשר דבר באזני בני חת... לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל באי שער עירו".

בשלושת הכפילויות – קבורת שרה וקבורת אברהם וצוואת יעקב - חשוב לתורה להדגיש שהקניין נעשה על שדה עפרון או מאת עפרון, ונעשה מאת בני חת.

ומכאן קשה על רשב"ם ובכור שור המחלקים את שתי ה'קיימות' לקניין שדה והסכם אחוזת קבר. שהלא בכפילות שבקבורת אברהם לא מוזכר כלל עניין 'אחוזת קבר', ובכפילות שבצוואת יעקב מוזכרת 'אחוזת קבר' דווקא בקנייה מעפרון! כך גם סיפור קבורת יעקב שמספר שוב רק את הקניין מעפרון – מוזכר בו 'אחוזת קבר'. הרי ש'אחוזת קבר' מתייחס לעפרון כלבני חת, כפירושם של רד"ק ורבינו מיוחס.

ורד"ק עצמו כבר הקביל בין הכפילויות בציינו על הכפילות שבפרשת קבורת אברהם: "מאת בני חת – פרשנוהו" (רד"ק, כה י).

השוואת הכפילויות תסייע בידינו גם כאשר נבחן פירושים חדשים לכפילות ה'קיימה':

הרב ישעיהו לוי (מקרא אני דורש, חיי שרה תשפג) העמיד את ההבדל בין שתי ה'קיימות' על המקח הנקנה: בראשונה השדה עיקר והמערה טפלה לו "ויקם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא, השדה והמערה אשר בו..." ובשניה השדה והמערה יחד מהוות את עיקר המקח "ויקם השדה והמערה...". ראה שם ביאור הפרשה בדרכו.

ומהשוואת הכפילויות עולה שלא כדבריו. נכון הדבר שבכפילות שבצוואת יעקב מודגש השדה בקניין מעפרון והשדה והמערה בקניין מבני חת – כמו בפרשת קבורת שרה, אולם בכפילות שבקבורת אברהם מוזכר השדה לבדו בשני הקניינים, ודווקא הראשון שבהם מזכר בסמיכות למערה

והרב יהודה ראק, במאמרו לפרשת חיי שרה, העמיד את ההבדל בין שתי ה'קיימות' על פירוט מיקום השדה "אשר במכפלה אשר לפני ממרא" המוזכר ב'קיימה' הראשונה ולא ב'קיימה' השנייה. וממשיך ומחלק את שאר פסוקי המשא ומתן של אברהם ובני חת בין בחינת ה'קיימה' הראשונה ובחינת ה'קיימה' השנייה, כדרכו [ודרך רבו הרב ברויאר זצ"ל] לפרש את הכפילויות שבתורה כפרשיות נפרדות שכל אחת נקראת לעצמה.

ההבדל שצייין הרב ראק לגבי פירוט מקום השדה תקף אמנם לכל הפסוקים שציטטנו, שבכולם מפורט מיקום השדה דווקא בהקשר לקניית מעפרון. אולם חלוקת ה'קיימות' לשתי בחינות כשני סיפורים בשתי פרשיות אינו תואם לכפילויות המקבילות בהמשך החומש, שבהן מוזכר הקניין מבני חת במשפט סיכום שאינו יכול לעמוד כסיפור בפני עצמו: "השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת, שמה קבר אברהם ושרה אשתו" (כה י); "מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת" (מט לב).

ובזאת שבנו לפירושם של רד"ק ורבינו מיוחס שמיישב היטב את כל פרשיות שדה המכפלה.

בקבר אחרים". דהיינו שבני חת לא נענו לתת לאברהם אחוזת קבר כבקשתו, אלא קבר פרטי בתוך אחת אחוזות קברי בני חת.⁷

אברהם חותם את בקשתו הבאה באזכור נוסף של אחוזת קבר: "וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעַרַת הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצֵּה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מְלֵא יְהִנְנֶה לִּי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזֵת קֶבֶר". אזכור זה יכול להתפרש הן כהמשך להסכמתם העקרונית של בני חת למתן אחוזת קבר, כדרך הרמב"ן, והן כבקשה נשנית להסכם מסורב, כדרך הרד"ק.

כך או כך, כתגובה להיענותם של בני חת קם אברהם והשתחוה, וחזר והשתחוה לאחר הסכמתו העקרונית של עפרון למתן השדה, ככתוב.

אם נקבל את ההנחה שכפילות ה'קיימה' מקבילה לכפילות הבקשה, ונצטרף לכך את ההנחה ששני חלקי הבקשה הכפולה נענו בחיוב ונחתמו בהשתחויה, יעלה בידינו כי הפרשה כפולה כולה: בקשה כפולה, היענות כפולה, השתחויה כפולה ו'קיימה' כפולה.

לאחר שהתפרשה הפרשה בשתי הדרכים, מהיכן יש לנו להוכיח את פירושה? מהמשך חומש בראשית.

שכן בהמשך החומש, בשעה שהתורה חוזרת שוב ושוב על סיפור קניין שדה המכפלה, שבה ונכפלת 'קיימת' השדה, ומהקבלת הכפילויות עולה כדברי רד"ק ורבינו מיוחס שכפילות ה'קיימה' מתייחסת לקניין אחד בלבד, ואינה נחלקת לקניין שדה והסכם אחוזת קבר.

כדלהלן:

חזרה אחת בקבורתו של אברהם, בראשית כה:

1. ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֵי אֵל מְעַרַת הַמְּכַפְלָה, אֵל שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן צֹחַר הַחֲתִי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מְמָרָא.

2. י הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר קָנָה אֲבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חַת, שְׁמָה קֶבֶר אֲבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ.

וחזרה שניה בצוואתו של יעקב, בראשית מט:

כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאֶסֶף אֵל עַמִּי, קִבְּרוּ אֹתִי אֵל אֲבֹתַי

1. אֵל הַמְּעַרָה אֲשֶׁר בְּשְׂדֵה עֶפְרָן הַחֲתִי. ל בְּמַעַרָה אֲשֶׁר בְּשְׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מְמָרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, אֲשֶׁר קָנָה אֲבְרָהָם אֶת הַשְּׂדֵה מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי לְאַחֲזֵת קֶבֶר. לֹא שְׁמָה קִבְּרוּ אֶת אֲבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שְׁמָה קִבְּרוּ אֶת יִצְחָק וְאֵת רַבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשְׁמָה קִבְּרָתִי אֶת לָאָה.

2. לב מקנה השדה והמערה אשר בו מאת בני חת.

[בסיפור קבורת יעקב חוזרת התורה שוב על סיפור קניין השדה, ושם מוזכר רק הקניין מעפרון:

וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעַרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה, אֲשֶׁר קָנָה אֲבְרָהָם אֶת הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֵת קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עַל פְּנֵי מְמָרָא (נ יג)]

⁷ והרי לנו שני נידונים דומים שאינם תלויים זה בזה: נידון אחד הוא האם בקשתו הראשונה של אברהם [ואיתה ה'קיימה' הכפולה] כיוונה למכירה באופן כללי או להסכם אחוזת קבר, ונידון שני הוא האם היענותם הראשונה של בני חת הינה לקבר פרטי או לאחוזת קבר.

המנוע הפנימי

מה המנוע פנימי שלנו?

לדאבוננו, יש בינינו כמה וכמה שמשקיעים ומתמסרים ועדיין לא ברור להם מה המנוע הפנימי שלהם... עת צרה היא ליעקב וממנו יושע! בואו נבדוק אם יש לנו מנוע פנימי, אם דרוש תיקון בואו נתקן אותו, אם צריך להחליף, בואו נחליף אותו. מהו המנוע הפנימי שלנו?

יש מנוע חיצוני, לעורר את הגוף ולהרים את מצב הרוח. אמנם יש מנוע פנימי שמגיע מהערכים שלנו. בואו נלמד קצת רמח"ל ונקבל מושגים.

יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבוטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חו"ל הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'... האמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזו, הם המצוות אשר צונו עליהן האל יתברך שמו... שבתי בבית ה' כל ימי חיי... (מסילת ישרים פרק א)

השקפה זו אמור לעורר המנוע פנימי שלנו. ואף שאמרו חז"ל 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה כי מתוך שלא לשמה בא לשמה' (פסחים נב). אמנם, ה'שלא לשמה' נמצא ברובד האמצעים שמדברים לגוף ומידות, אבל אינו מושרש ב'יסוד ושורש העבודה' שהוא ההשקפה והיעד.

משל למה הדבר דומה, למכשיר 'וויז' שיכול לכוון את האדם בדרכים. כדי לקבל הכוונה מהמכשיר חייבים קודם כל לרשום כתובת מדויקת בתוך המכשיר, אחרת הוא יסתובב בסיבובים ולא יגיע לשום מקום. רק אחרי שהיעד ברור, יש הרבה דרכים להגיע אליו. אם ללכת ימינה או שמאלה, אם לעקוף או להסתובב. היעד אמור להיות ברור, בלי פשרות. אם יש יעד ברור אפשר להפעיל את המנוע הפנימי.

רדיפה פנימית

לצערנו רבים מאיתנו יש להם את המנוע הפנימי בתוכם, הוא לא מקולקל ולא צריכים להחליף אותו, אמנם לא למדו איך להפעיל אותו...

בזמננו נוצר מצב שאדם נולד בתוך מסגרת, והולך לחיידר כי אין לו ברירה... ויתכן שלא הצליחו להחדיר מה באמת הערך של התורה ולומדיה, או שאפילו לא טרחו להסביר. יתכן שגם התלמיד לא למד את הערך שלו בעצמו, ומה שמפעיל אותו זה הצורך להכרה⁸.

לפעמים התלמיד כבר הופך את זה לשיטה: קודם כל, אני אמור להרגיש חוסר ערך לחלוטין, וזה ידרבן אותי ללמוד ולהתפלל... כי לא יהיה לי ברירה... ומתוך מצוקת הנפש, ומלחמה של תחרות אנסה לברוח מאותם רגשות שליליות, וממילא יהיה לי 'חיזוק' גדול בלימוד התורה... רחמנא ליצלן.

קול מלחמה במחנה

עת מלחמה בעולם. שולחים חיילים, מנפנפים דגלים, ולא שמים לב למלחמה הפנימית שמתחוללת בתוך לבו של בן תורה. בתוך לבו הוא מרגיש אחריות ורצון לעשות למען כלל ישראל. הוא שומע שיחות כי התורה היא המנוע של העולם כי 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי', וכמה שמתחזקים בתורה ככה יהיו זכויות לכלל ישראל, מאידך, ידיעה זו לא נותנת לו להרגיש כי הוא באמת נמצא בחזית ולוחם מלחמת ה'. הוא שומע כי 'אין כבוד אלא תורה' ומגיע לו ההערכה האמיתית, אבל הוא לא תמיד מרגיש את ההערכה מאחרים מולו וזה מבלבל אותו. במצב כזה הוא עומד ומשתומם ושואל את עצמו בלב, 'מה הבסיס לכל העבודה שלי בעולם הישיבות? מה המנוע הפנימי שלי?'

שעון העיר

נתחיל מתחילה: בני תורה אנחנו, בנים לכל דבר. נזר העם אנו, ואמורים להשתמש כסמל ודמות לכל באי עולם. משל למה הדבר דומה, לשעון ענק שנתלה בגובה העיר שיש בו מכונה פנימית וקווים המורים על השעה המדויקת. כל עובר ושב מסתכל עליו לדעת השעה הנכונה ומכוון את השעון הפרטי שלו על פיו (הסבא מנובהרדוק).

לאורך הדורות, כבר מתקופת בבל, הישיבות בנהרדעא סורא ופומבדיתא וכדומה, היו למופת ולדוגמא לחיים במעלת השלימות, והיו מקדשים שם שמים בכל מקום. העם והישיבות היה להם קשר פנימי, היו יונקים זה מזה ומסייעים זה לזה ברוח אחת ודעה אחת. כולם היו מבקשים דעת אלוים ומצאו אותה בישיבות. בן תורה לא היה צריך ללחום עם עצמו בהיותו בישיבה, ולא הוכרח להכניע את נטיותיו הטבעיות המושכות אותו חוצה לה, כי אדרבה, רוח העולם דחף אותו אל הישיבה.

קלקול המנוע

אולם, לדאבון ליבנו בא הקץ להצלחה זו כי הגיע השורש פורה ראש ולענה, היא ההשכלה הארוכה, אשר רבים חללים הפילה וטמטמה את לב העם... הרגישו כי חיי העולם וחיי התורה לא מתאימים זה לזה והתחילו לעזוב את הישיבות... גם מתוך המעטים שנשארו בישיבות היו כאלה שפסחו על שתי הסעיפים... היה חסר להם הבהירות והמסירות הנדרשת להם כמנוע פנימי. הסתפקו על המיקוד שלהם והתחילו להתפתח שיבושים מתוך עומק הנפש...

כמו 'מורה שעות' שהתקלקל המנוע הפנימי שלו, פעם הוא ממהר ופעם הוא מאחר, וצריך כל הזמן לכוון ביד את קו המורה שעות להעמידו על השעה האמיתית. ובאיזה מקומות כבר נהרסה כל המכונה הפנימית ולא נשאר מיהדותם אלא סממנים חיצוניים מפעם לפעם. ואותו 'שעון' נשאר בשימוש כמו אותו לוח התלוי בבית המדרש שמייצבים את הידיה להראות זמן הדלקת נרות בערב שבת... (ראה ספר מדריגת האדם, תקופת הישיבות).

⁸ ויתכן כי הרמה של הדרישות מכולם, היא מאד גבוהה. דורשים מכולם להיות למדנים ומשדרים להם כי כל אחד יכול להיות למדן גדול, ואם לא, הוא לא שווה כלום, לכן, מי שלא מרגיש את עצמו ממש מצוין, מרגיש שהוא לא שווה. לא תמיד משדרים הערכה לכל תלמיד במה שהוא.

כמה שיותר נכיר בכלים הריקים שלנו, ככה ה' ימלא אותנו... כמה שיותר נרגיש כמו 'כלים ריקים' זה סיבה להתמלאות עוד יותר.

בן עליה! אל תרפה! תעמוד בתפילה ותזעק בכל ליבך אל ה': ריבוננו של עולם! חסר לי חיות! אני לומד בגלל שככה גידלו אותי, כולם לומדים, ומי שלא לומד הוא לא בן תורה, הוא לא שווה, הוא לא... והוא לא... והוא לא... אבל לא לימדו אותי שמי שכן לומד מה הוא כן... לא לימדו אותי ללמוד תורה מתוך חיבור אמיתי, מתוך אהבה ומתוך יראה של רוממות, חיות אמיתי ומתוך האמונה בערך היהודי והחיבור טבעי שלו לתורה. מלפניך מלכינו ריקם אל תשיבנו. הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו... למען לא ניגע לריק... והקב"ה 'ימלא' את משאלות ליבנו במידה טובה ישועה ורחמים.

מסירות נפש בלי חיות

ויש עומק יתר, שיורד עד התהום ועולה עד לב השמים, ומונח בזה טל של תחיה שבכוחו להחיות כל המתים המסתובבים על רגליהם בלי חיות, כי 'הנושה' בא לקחת את הלב שלו, והוא נשאר ככלי ריק... עכשיו, יותר מתמיד, עכשיו שכלל ישראל נמצאים בסכנה, צריכים את הכלים הריקים שלנו 'אל תמעיטי!'

יהודים שמוכנים לעבוד את ה' ולשבת וללמוד גם בלי חיות, מתוך האמונה כי הוא מחובר לתורה, הוא עומד ומתפלל מתוך אמונה שהוא מחובר להקב"ה, והוא מוכן להמשיך בבחינת 'נעשה ונשמע' התמסרות מעבר לשכל, אף שגולו ממנו את המידות שלו, בעומק גלות הנפש המידות שלו נהיו עבדים ל'הנושה'... אבל הוא לא מרפה.

עבודה בכזו התמסרות שוברת את כל המחסומים! ומעלה אותנו לדרגת מסירות נפש ממש. בזה מתחברים למקום הזה בתוך הנפש שמחובר לאבינו שבשמים ולא מוכן להתנתק ממנו בכל מחיר. ולכן 'כלים ריקים אל תמעיטי!'

דע לך בן תורה, כי אם אתה מרגיש חוסר חיות בעבודת ה', אין זו סיבה לחלישות הדעת, אלא זו ההזדמנות שלך לעבוד את ה' במסירות נפש... כמה שזה נותן זכות לכלל ישראל... אין לתאר ואין לשער.

עבודה כזו היא מלחמת ה' בעוז ובגבורה אמיתית, בחזית מתוך מסירות נפש ממש שאין לה אח ורע. אשריך! תעשה את זה בשבילך, בשביל כל עם ישראל, כי כולנו תלויים בהצלחתך. עלה והצלח!

סוד השיווק

יש עוד יסוד חשוב והוא סוד השיווק. כידוע אם אדם רוצה להצליח לשווק משהו הוא בעצמו צריך להיות משוכנע במה שהוא מוכר. ולכן, בן תורה שמאמין בערך שלו, ומאמין במה שתורתו מקיימת את העולם, לא יהיה לו קשה גם לשכנע אנשים מבחוץ שמוכנים לשמוע את האמת... אפילו אם הם לא ממש יתקנו את ה'שעון' הנמצא ביד שלהם, לפחות הם לא יבקשו לשנות את שעון העיר...

שעת חירום

הסבא מנובהרדוק נתן משל כי דוקא שפלות הדור מכריחה אותנו להתרומם: אף אדם שבדרך כלל קונה כרטיס רכבת במחלקה הפשוטה, אבל בשעת חירום כשכל הרכבות מלאות בחיילים ואין

אם כך הם פני הדברים, זה עובר את הגבול של 'שלא לשמה' ונכנס לגבול של בריחה ממצוקת הנפש ורדיפה עצמית! היצר הצליח לשכנע אותנו כי אין לו שום ערך, וכל העבודה שלו מושתתת על התפיסה הזאת שהפכה להיות ה'מנוע' שלו השם ישמרנו.

וכל עוד שיש מנוע כזה שמרעיש, המנוע הפנימי כבה. אבל ברגע ששמים לב לבעיה, בקלות אפשר להפעיל את המנוע הפנימי שוב.

חוסר חיות

מה בעצם המנוע הפנימי שלנו? אהבת ה' ויראת שמים? ואם אני לא מרגיש בעבודה ובלמוד שלי לא אהבה ולא יראה, זה אומר שהתקלקל אצלי המנוע הפנימי? מאיפה אני אמור להתחיל?

הנה דברי חיזוק, טל של תחיה שיכול להחיות מתים... שמעו ותחי נפשכם:

הכל מרומז במה מסופר בנביא, ויש בו מסר עמוק בשבילנו, בדור היתום שלנו.

וְאִשָּׁה אֶחָת מְנַשֵּׂי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֱלֹהֵי שָׁמַיִם לֵאמֹר עֲבֹדְךָ אִישִׁי מִתְּוֹתָהּ יְדַעַתְּ כִּי עֲבֹדְךָ הִיָּה יְרֵאָה אֶת יְהוָה וְהַנְּשָׂה בָּא לְקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדָי לֹו לְעֲבָדָיו. (מלכים ב פרק ד, א)

ביארו גדולי העבודה, כי יש בפסוק הזה רמז ל'מצב רוח' של בן זמננו שבאמת מחפש את הדרך להתעלות ולהידבק בה' ובתורתו אבל הוא מרגיש מנותק... הוא פונה לבורא עולם ומתפלל 'עבדיך אישי מת'... חסר לי את החיות.

אהבה ויראה

'והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים'.

'הנושה' זה היצר שבא לקחת את שני הילדים לו לעבדים. ה'ילדים' הם המידות כי הם ה'תולדות' של הנפש. האמונה הפשוטה שלנו מולידה בנו שתי מידות מרכזיות שהם אהבה ויראה. לא זו בלבד שהיצר מנסה לשלול מאתנו את החיות של האהבה והיראה בעבודת ה' ולימוד התורה שלנו, אלא הוא בא לקחת את 'שני ילדים' אלו לעצמו, להיות עבדים שלו. שיהיה לנו אהבה לדברים בחוץ... וגם שיהיה לנו יראה מדברים בחוץ. פחדים, חרדות, כולל הפחד שיגלה כמה אנו לא שווים... אלו 'שני הילדים' שלנו שהוא בא לקחת... ואנו בדור יתום, אם איננו נביאים, בני נביאים אנו, וצועקים להשי"ת 'עבדיך אישי מת'... תציל אותנו מלהרגיש ריקנות.

כלים ריקים

אנו מתפללים כל יום, 'הוא יפתח ליבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה'. ביאר מו"ר ר' יונתן דיויד שליט"א, אם אין אנו מכניסים אהבה ויראה בתוך פעולותינו אז המעשים שלנו הם יגיעה 'לריק', חוסר תוכן פנימי, ככלי ריק שיש לו חיצוניות אבל חסר את התוך, והילדים (שהם מידות אהבה ויראה) יהיה בבחינת 'נלד לבהלה'...

ויאמר אליה אֱלֹהֵי שָׁמַיִם... לְכִי שְׂאֵלִי לָךְ כְּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל שְׂכֵנֶיךָ כְּלִים רְקִים אֶל תְּמַעֲיִטִי (מלכים ב שם).

הנביא עונה ואומר: הנה הגיע הזמן להביא את הכלים הריקים, רק תביאי אותם, תביאי כמה שיותר, אל תמעיטי. עכשיו זה הזמן להביא כלים ריקים...

לאליעזר עצמו היה בת, ובתוך לבו רצה יצחק בשביל בתו. אברהם אבינו, עמוד החסד והענוה חיך אליו במאור פנים, אבל אמר לו מילים ברורות: יש לי הכרת הטוב אליך, אבל דע לך כי 'בני ברוך' ואתה ארוד, ואין ארוד מדבק בברוך' (רש"י שם, לט). אף שיש בזה דברים עמוקים, אמנם מה שצוּעק ממנו הוא ההכרה והבהירות בערך שלו, ביעד שלו ולאן פניו מועדות בעולם. הוא ידע את מקומו, כל הזמן חתר למטרה ולא התבלבל. דוקא בגלל זה הוא נהיה ל'אב המון גוים' ומורה דרך לכל העולם כולו. הוא מעצמו למד תורה ולימדה לכל בני דורו. כמו אותו משל לשעון ענק שנתלה בגובה במרכז העיר שיש בו מנוע פנימי וכל עובר ושב מסתכל עליו לדעת השעה הנכונה ומכוון את שעונו על פיו. אנו בניו שלו ובדרכיו נלך. הגיע הזמן להפעיל את המנוע הפנימי שלנו, ולהרים בגאון ובעוז את הדגל של התורה, את דגל של הקב"ה, לקדש שם שמים!

מקום במחלקה הפשוטה. מוכרח הוא לקחת כרטיס מסע למחלקה ראשונה...

אנו נמצאים בימים לא רגילים, שעת חירום. וכדי להיות חזק, יש רק עצה אחת – להתרומם! הגיע הזמן להבין את החשיבות שלנו, הגיע הזמן להאמין בתורתנו, לא רק בתורה של גדולי ישראל, אלא בתורה שאנו בעצמינו לומדים! כי כל אחד יש לו חלק מיוחד בתורה ואף אחד לא מיותר. אנו נמצאים בשעת חירום, וכל הרכבות מלאות חיילים. אין לנו כבר מקום במחלקה הפשוטה. אז קדימה! ויגבה לבו בדרכי ה', זו חובת השעה!

בני ברוך

נסיים עם קשר לפרשה: אברהם אבינו מחפש שידוך ליצחק בנו והוא שולח את אליעזר עבדו זקן ביתו 'ולקחת אשה לבני ליצחק' (בראשית כד, ד). הוא ההמשך שלי וממנו יבנה את כלל ישראל.

הרב אורי שרגל שליט"א

בעניין הרוגי הטבח בדרום - אי חשיבי כמתים על קדה"ש (המשך)

ג] הרמב"ם באיגרת קדה"ש כתב "ומי שנהרג על קדה"ש, אפילו היו עוונותיו כירבעם בן נבט זוכה למעלה שאין למעלה ממנה". ותמך יתדותיו בדברי הגמ' בפסחים נ. וב"ב י. ששם כתוב "הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם. מאן נינהו, אילימא ר"ע וחביריו, משום האי ותו לא, (כלומר, וכי רק בגלל זה הם כ"כ חשובים, והלא היו גדולי עולם גם לפני שנהרגו) אלא הרוגי לוד". ומוכח מכאן שלא רק מי שתפסוהו גויים והכריחו אותו לעבור עבירה ונהרג ולא עבר כלול בתואר הזה, שהרי לא הרוגי לוד ולא הרוגי מלכות נהרגו בגלל זה, אלא כל מי שנהרג ע"י גויים כי הוא יהודי כלול בזה.

ורבים הקשו על דברי שאולי מדובר רק במי שידע שהוא עומד למות והסכים למסור את נפשו באהבה לקב"ה לפני מותו ולקיים בזה מצוות "ונקדשתי בתוך בני ישראל" זוכה לזה, אבל אלו שנהרגו באופן שכלל לא הבינו שבאים להרוג אותם עד הרגע האחרון, מנ"ל שגם הם חשובים כמתים על קדה"ש.

והגדיל לעשות ידידי הרה"ג יוסף חיים לוי, שהוכיח מהירושלמי בשביעית שמעשה הרוגי לוד באמת כן היה על ניסיון להעבירם על הדת, (ולא כרש"י בתענית י"ח: שכתב שהם עצמם מסרו את נפשם להציל את יהודי העיר לוד). והוכיח עוד מזה שהגמ' לא מזכירה כלל את כל רבבות הסיפורים על היהודים שמתו בגלל שהם יהודים, ששמע מזה שהם לא כלולים בדרגה הזאת.

ובאמת שכל מי שמסתכל להדיא ברמב"ם רואה שהוא כתב את דבריו על אלו שמתו על קדה"ש, אבל בשום מקום לא מוזכר שם מי ומי נחשבים כמתים על קדה"ש. וכל מה שהוכחתי מדבריו היה רק מהדוגמאות שהביא על הרוגי לוד והרוגי מלכות, שמוכח משם שלא רק מי שמוסר נפשו לא לעבור על הדת נחשב במעלה זו.

לפני שבועיים זכיתי לכתוב בס"ד בענין הרוגי הטבח הנורא ביום שמיני עצרת אם כל אלו שנהרגו ע"י גויים בגלל שהם יהודים, זוכים לדרגה של "מתים על קדה"ש", ועולים למעלה שאין למעלה ממנה, כמ"ש הרמב"ם באיגרת קדה"ש שלו.

קיבלתי תגובות רבות מאד על המאמר ההוא, ועי"ז התבררו אצלי הדברים יותר, וע"כ אמרתי להעלות על הכתב ממה שהתברר בדיבור חברים.

ראשית נחזור בקצרה על המקורות בעניין הזה.

א] בגמ' בסנהדרין מ"ז כתוב להדיא שמי שנהרג ע"י גויים מתוך רשעו מתכפרים כל עוונותיו, והגמ' מביאה את הפס' בתהילים ע"ט: "נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ". והגמ' אומרת ש-"חסידך" זה שהיו צדיקים מעיקרא, ו-"עבדיך" זה אלו שהיו רשעים, ובזכות שנהרגו ע"י גויים הם נחשבים צדיקים.

ב] בשו"ע יו"ד ש"מ סעיף ה' כתוב ברמ"א "מומר שנהרג ע"י גויים מתאבלים עליו. וכן קטן שהמיר עם אמו ומת. וי"א שאין מתאבלים וכן עיקר". והנה הלבוש שם למד שמש"כ הרמ"א "וכן עיקר" קאי על הכל, כלו' שגם על מומר שנהרג ע"י גויים לא מתאבלים עליו. והש"ך שם השיג עליו, והביא את הדרכ"מ עצמו שפסק שמומר שנהרג מתוך רשעו מתכפרים עוונותיו. וא"כ צ"ל שהש"ך סובר שמש"כ הרמ"א "וכן עיקר" זה רק על קטן שהמיר עם הוריו ומת, שעליו לא מתאבלים. וכן משמע במדרכי שהוא המקור של הרמ"א, גם במו"ק סי' תתפ"ו, וגם בסנהדרין סי' תשט"ז. (ששם הביא את דעת ר"ת שקטני עיר הנידחת אין מתאבלים עליהם וחלק עליו. ומוכח שם שרק ע"ז חלק על ר"ת, אבל לגבי מומר שנהרג אין מחלוקת.)

ואת הראיה מהרוגי לוד אפשר באמת לפרוך בקל, גם למ"ד ששם זה היה ניסיון להעביר על הדת, (כמ"ש בתוס' שבת ע"ב: וסנהדרין ס"א:): וגם למ"ד שזה היה בשביל הצלת עמ"י, עדיין אין ראיה למי שנהרג כי הוא יהודי בלי ניסיון הצלת עמ"י.

ואת הראיה מהרוגי מלכות (שגם הם לא התנסו בהעברה על הדת) היה מי שרצה לפרוך שהם לפחות מסרו את נפשם באהבה ובכוונה למות על קדה"ש. אבל מנ"ל לגבי מי שלא היה לו שום אפשרות למסור את נפשו אלא נהרג בפתע פתאום.

ואמנם אין בידי תשובה ברורה על זה, אבל ניזיל וניתי ראיה מגוף המצווה של למות על קדה"ש, מדוע באמת מצווה זו כ"כ חשובה, ולמה אפילו מי שהיו עוונותיו כירבעם בן נבט זוכה שנמחלים כל עוונותיו והוא זוכה למעלה עצומה בג"ע, כי כפי שנתבאר במאמר הקודם, כיוון שכל היצורים נבראו לכבוד ה' יתברך, וכל נברא בעולם צריך לקדש את ה' ככל יכולתו, אז מי שמסר בשביל הקב"ה את החיים, שזה הדבר היקר לו ביותר, קיים את מטרתו ותכלית בריאתו בצורה הטובה ביותר, שהרי אין דומה מי שמביא למלך מתנה יקרה בשווי עצום ורב, למי שמביא למלך את כל החיים שלו.

ובענין השאלה שהרי הם לא מסרו את עצמם אלא נהרגו בלי כוונתם כלל, אפשר לתרץ, שכמו שיש הלכה של "מצוות צריכות כוונה", (שמי שעשה מצווה ולא כיוון בה לא נחשב לו למצווה) ואעפ"כ יש גם הלכה ש-"כפאוהו ואכל מצה יצא", שמשמע מזה שבגלל שגופו נהנה מעצם האכילה נחשב לו למצווה גם בלא כוונה (וכן בצד השני, קי"ל "המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה", שמכאן משמע שהנאת גופו משייכת לו את המעשה בע"כ, שאע"פ שמתעסק לא נחשב לו שעשה מעשה כלל, כאן בגלל ההנאה זה נחשב לו למעשה אמיתי.) א"כ י"ל ק"ו, ומה מי שתורם רק את פיו למצווה נחשב לו למצווה גם אם לא נתכוון, מי שתורם את עצם החיים שלו למצוות קדה"ש, וכי לא יחשב לו למצווה אע"פ שלא התכוון, וכיוון שמסירת החיים בשביל הקב"ה שווה יותר מהכל, אז גם אם זה בלי כוונה זה ג"כ שווה כך.

ולפ"ז באמת יש להשיג על ידידי הגרי"י יהל שניסה לדון בעניין, והביא ראיה מהשל"ה האם מברכים על מצוות קדה"ש או לא, ומה הדין לגבי מי שנהרג כי הוא לא רצה להלשין למלך וכיו"ב. ובמחכ"ת אין מכאן ראיה לענייננו, שגם אם ננסה לדון לגבי ברכה על המצווה, הרי כל זה אמור רק לגבי מי שמקיים את המצווה בכוונה למסור נפשו למען השי"ת, אבל מי שמקיים את זה בלי כוונה, אע"פ שוודאי לא שייך בו ברכה על המצווה (שהרי איך ידע על זה בשביל שיוכל לברך) מ"מ מעלת קדה"ש ודאי יש לו. ואין שום קשר בין זכות המצווה, לבין ברכה על המצווה. (כמו שצדקה והצלת נפשות זה מצוות עצומות, ואעפ"כ לא מברכים עליהן)

ולכל אלו שהבינו שאין ראיה מדברי הגמ' בסנהדרין בעניין כפרה על חטא, לענייננו של חשיבות מיתה על קדה"ש, יתכן לומר שאם יש משם ראיה שמי שמת על היותו יהודי זו זכות כ"כ גדולה שמועילה לכפר לו על כל עוונותיו, א"כ אפשר להתקדם עוד קצת ולהבין שזה זכות עוד יותר עצומה משחשבנו, שמלבד שמועילה לו לכפרת העוונות, גם נחשבת לו למצווה עצומה של מסירות נפש למען השי"ת, שמזכה אותו במעלה העליונה שבג"ע.

[ואפשר לבאר ד"ז ע"י מעשה בסוחר יהודי שהיה חי באוסטריה בזמן שהיה להם מלחמה עם צרפת, וחיילים אוסטרים תפסוהו והאשימו אותו בריגול למען הצרפתים, ובינתיים שמו אותו בכלא והחרימו את כל סחורתו. ולפני שהספיקו להורגו נכבשה העיר ע"י הצרפתים, והם פרצו לכלא וראו אותו שם, והוא אמר להם שהוא יושב בכלא בעוון ריגול לטובת צרפת. וכיוון ששמעו כך (אפילו בלי לבדוק האם הוא צודק) שחררוהו מיד מהכלא כי הוא "משלהם", וכבדו אותו בכבוד גדול ואף הביאו לו כסף במקום סחורתו שנאבדה, שיוכל לקנות סחורה חדשה.

והלא הדברים ק"ו, ומה אם הגויים מכבדים כל מי שעוזר למדינתם, וכ"ש מי שישב בכלא על ריגול לטובת מדינתם, רק בגלל שהוא הסכים לסבול למען המדינה שלהם. עאכ"כ למי שיגיע לעוה"ב בגלל היותו יהודי בן של הקב"ה, כ"ש שהקב"ה יכבד אותו מאד ויושיבו הכי קרוב אליו, בגלל שהוא סבל ייסורים עד מוות על היותו בן עמו של הקב"ה]

ונחזור לענייננו, שהיו מי שפרכו את הראיה מהרוגי מלכות, וטענו שיש לחלק בין הרוגי מלכות שעליהם נאמר "לקדש שם שמים מסרו עצמם", לבין אלו שנהרגו בלי דעת ובלי כוונה למסור נפשם. וגם אני מסכים עימם, שוודאי שאפשר לומר שיש חילוק במצוות קדה"ש בין כוונה לבלי כוונה, אבל אני כתבתי שבמצווה כ"כ חשובה כמו מסירות נפש על קדה"ש, גם ה-"בלי כוונה" שלה חשוב מאד (כיוון שתורם לזה את החיים שלו, כמו בכפאוהו ואכל מצה) אבל אה"נ שוודאי מסי"נ בכוונה חשובה הרבה יותר. (כמו שידוע שיש בכל מצווה חמש בחינות ע"פ הסוד, שגם אם יצא בבחינה הראשונה לבד, כל מעלה מוסיפה למצווה הרבה יותר.)

ולגבי מה ששאל הגרי"ח לוי, למה רק הרוגי לוד הוזכרו בגמ' ולא כל שאר ההרוגים, אכן הקושיה חזקה, אבל נראה לתרץ שבזמנם רוב ההרוגים היו על ענייני העברה על הדת, (כמ"ש במדרש "מה לך יוצא ליסקל, על ששמרתי שבת, על שמלתי את בני, על שעשיתי רצון אבי שבשמים" וכו') וכיוון שהיה פשוט שזה נחשב מיתה על קדה"ש, לכן לא היה צורך לציין מקרים כאלו. אבל הרוגי לוד שמסרו את נפשם מרצונם על הצלת יהודים, היה צד לומר שכיוון שהם עשו זאת מרצונם ולא היה להם ניסיון להעברה על הדת, אולי לא יחשב להם כמתים על קדה"ש, קמ"ל שגם מסירות נפש לא רק בשביל הקב"ה אלא גם בשביל הצלת עמ"י, נחשב קדה"ש. (ומכאן עוד אפשר להקשות על פירוש הירושלמי שהרוגי לוד היה להם ניסיון העברה על הדת, כי א"כ מאי קמ"ל בגמ', והרי כל מי שמת על ניסיון העברה על דת נחשב מת על קדה"ש, וא"ת שזה באמת רק דוגמא בעלמא לכל מי שמסר נפשו על העברה על הדת, למה באמת נקטו דווקא את הרוגי לוד).

ובסיום הדברים אודה לכל אלו שנשאו ונתנו עימי בדבר זה, ויה"ר שיהיו כל הדברים הללו לע"נ נרצחי הטבח בדרום הי"ד, ונוכה במהרה בקרוב ממש לנבואה של "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה...מדוע אדום ללבושך...ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי... כי יום נקם בליבי ושנת גאולי באה.

ובגוף הנידון אם יש חיוב ללכת למרחב מוגן בשעת האזעקה נראה לענ"ד גדר חדש בזה, והוא ע"פ מה דמוכח מהרבה מקומות שחיוב השמירה מסכנה אינו תלוי במידת הסיכויים להינזק, אלא הוא תלוי אם יש במעשיו זלזול בקדושת החיים, ויתכן דבר שהסיכוי להינזק ממנו גדול יותר ואעפ"כ אין בזה איסור של ונשמרתם, כיון שאין כאן זלזול בחיים, ומאידך יש דברים שסכנתם רחוקה ויש בהם איסור ונשמרתם כיון שהם נראים כזלזול בחיים. ועי' בבאר הגולה בסוף חלק חושן משפט שכתב יסוד זה.

והוא הענין המבואר בכמה מקומות דכל היכא דדשו ביה רבים אין בזה איסור להסתכן, עי' בגמ' (נדה לא.) דמותר לאדם לשמש מיטתו ואע"פ שיש לחוש שמא היום הוא יום התשעים והוי סכנה לעובר, ועוד מבואר כן בגמ' (שם מה. וביבמות יב: ק; ובכתובות לט.) שמותר לאשה לשמש אע"פ שיש לחוש שמא תתעבר ויהיה בזה סכנה, והיינו משום דאמרין שומר פתאים ה', ובגמ' (שבת קכט:) איתא דמותר להקיז דם בערב שבת אע"פ דיש סכנה בדבר, מפני דדשו ביה רבים, ובגמ' (עבודה זרה ל:) איתא אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש, משום שנאמר שומר פתאים ה', וכן הוא בגמ' (חולין ט:), ובגמ' (יבמות עב.) איתא דמותר למול ביום שנושבת בו רוח דרומית אף שיש בזה סכנה, משום דהאידינא דדשו בה רבים שומר פתאים ה'.

ושורש ההיתר הוא משום דכל היכא דדשו ביה רבים אין בזה כ"כ זלזול בקדושת החיים וכה"ג מותר להסתכן.

וביסוד זה נתבאר עוד הרבה עניינים כגון מה שמותר להסתכן לצורך פרנסה [עי' רש"י דברים פכ"ד פט"ו וברש"י, וע"ע ב"מ קיב. וכ"כ בנודע ביהודה מהדו"ת י"ד סימן ז'] וכן מה שמותר להסתכן בהליכה במדבריות ובנסיעה באויר ובים, אע"פ שהוא נחשב לדבר שיש בו סכנה שהרי מברכים ע"ז הגומל, וכן מה שמותר מעיקר הדין להסתכן באכילת מאכלים שאינם בריאים ועישון הסיגריות, ואכמ"ל בזה.

ונראה לפי זה שהנידון אם יש חיוב לילך למרחב מוגן בשעת האזעקות הוא תלוי אם כאשר אינו הולך הוא נראה כמזלזל בחייו, וכגון אם יצויר מקום שהאזעקות מאוד מצויות והאנשים התרגלו לזה וכבר אינם נבהלים ונחפזים ללכת למקלט, מי שאינו הולך למקלט אינו עובר באיסור ונשמרתם, אבל במקום שהדרך היא שכולם רצים למקלט, והוא אומר שלום עלי נפשי, ומראה בעצמו כמי שאינו חס על חייו, בזה יתכן ויעבור באיסור של ונשמרתם.

ועל פי זה נראה שהדבר תלוי ג"כ אם מה שהוא לא הולך למקלט זהו משום עצלות או שאינו הולך משום שהוא עוסק בתורה ובתפילה, או אפילו משום שהוא עוסק לפרנסתו, שבאופנים אלו הוא אינו נראה כמזלזל בחייו, ובכה"ג ליכא איסורא, ואין אנו צריכים בזה לכללא דשלוחי מצוה אינם ניזוקין.

הרב יעקב ישראל יהל שליט"א

תגובה לדין בהרוגי הפרעות האם נחשב שמתו עק"ה

הרב אורי שרגל מחד והרב יעקב ישראל יהל והרב יוסף חיים לוי כתבו ועסקו במעלתם של הרוגי הפרעות, האם באו לדרגת מיתה

אם יש חיוב ללכת למרחב מוגן בשעת האזעקות

הגרי"מ בלוי שליט"א כתב לדון בדין חיוב כניסה למרחב מוגן בשעת האזעקה, ותורף דבריו דמחד יש לחייב להיכנס למרחב מוגן משום דבפיקוח נפש לא הלכו אחר הרוב וחששו אף למיעוט סכנה, ומאידך כיון דהוא חשש סכנה רחוק ביותר יתכן שאין צריך לחוש לזה, ואין זה בכלל הדין שבפיקוח נפש חוששים אף למיעוט. ואח"כ דן הרב שליט"א עוד במי שעוסק בתורה או בתפילה דהוא ודאי אינו צריך לחוש לסכנה זו משום הכלל דשלוחי מצוה אנו ניזוקין.

והנה מה שהשווה את הנידון אם הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב לנידון אם צריך לחוש למיעוט סכנה, נראה דשני נידונים שונים הם, ואין להקיש מזה לזה.

דהנה מה שאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב ביארו רש"י ותוס' ביומא (פה) דהוא דין בחיוב המצוות, דכיון דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, בעינן שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל. ומתבאר מדבריהם דמה דאין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, אי"ז משום שלא נאמרו כללי רוב וכללי הספיקות במקום שיש חשש איבוד נפש, אלא הוא ענין אחר שיסודו מחמת שהתורה העמידה את חובת קיום המצוות רק באופן שהוא ודאי יחיה על ידם, וכל שיצא מתורת ודאי כבר נתבטל חיוב המצוה.

ולפי"ז עולה דאע"ג דלענין להתיר איסורים במקום פיקוח נפש אין הולכים אחר הרוב, מכל מקום אין הדברים אמורים אלא לענין דחיית איסורים, דכיון דהתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם מתפרשת הכוונה בזה שלא יהיה שום צד מיתה בדבר, אך לענין האיסור להסתכן אין לנו ראייה שגם בזה יהיה דין לחוש למיעוט, דיתכן שבמקום שע"פ הרוב אין זה סכנה אי"צ להחמיר כלל, דהחיוב שמירה מסכנה אינו תלוי בוחי בהם.

וכיוצא בזה יש לדון לענין אם יש חיוב להציל משום לא תעמוד על דם רעך במי שסכנתו רחוקה, שהוא תלוי בזה, שאם דין הוא שבמקום חשש איבוד נפש חוששים למיעוט, א"כ אף בזה יהיה חיוב להציל את חבריו אף מסכנה רחוקה, אך אם דין הוא בדחיית המצוות שנדחים אף מפני מיעוט סכנה, א"כ אין ללמוד מזה שאף לענין חובת הצלת חבריו יהיה החיוב להצילו מסכנה רחוקה.

ובספר נפש ישראל (סימן קסט - קעא) הארכתי בראיות שאין חיוב הצלה מקרא דלא תעמוד במקום שהסכנה רחוקה, ויתכן שאף במקום ספק השקול אין חיוב הצלה, עי"ש.

ועיין עוד שם (סימן קצט) בנידון זה אם מותר לסכן עצמו בסכנה רחוקה שהובאו דברי בעל ערוך לנר בספר בנין ציון (סי' קל"ו) שכתב לייסד דכל מה דלא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב היינו כשיש סכנת נפש לפנינו, כגון בנפל עליו הגל דאז חוששין אפילו למיעוטא דמיעוטא, אבל באופן שעתה אין כאן פיקוח נפש, רק שיש לחוש לסכנה הבאה, בזה אזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא, והוכיח לזה ממה שמותר לירד לים ולצאת למדבר אע"ג שיש בהם סכנה, שהרי דברים אלו הם מהדברים שצריכין להודות על שנצולו, וא"כ קשה איך מותר לכתחילה ליכנס לסכנה זו ולעבור על ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ומכח זה הכריח את יסודו דבמקום שאין הסכנה לפנינו הולכין אחר הרוב. ועי"ש עוד ראיות לזה.

על קידוש ה'. כולם יצאו מנקודת הנחה כי הטבוחים נטבחו בגין היותם יהודים אלא שדנו אם די בכך להגדרת מיתה עק"ה או שאין מעלה זו ניתנת רק למי שהיה יכול להימלט מהמוות באם ימיר דתו. לענ"ד נקודת הנחה זו אינה ברורה וניתן לפקפק בבסיס הדיון, מהיכי תיתי שההרג היה כי אלו יהודים ולא כי אלו ישראלים, האם שנאת הערבים ליושבי הארץ הינה על היותם בני אברהם יצחק ויעקב או שמא כי לדעתם הם השתלטו על נחלתם וגירשום מבייתם. אין במה זו מתאימה לדיון העובדתי מהיכן שורש שנאת הערבים

הרב ידידיה ברויאר שליט"א

שייכת להם שהרי מפורש בתורה 'ארץ כנען לגבולותיה' והיינו שזה שייך לבני כנען קודם לבני ישראל, והקשה המהרש"א אם באו בטענה מן התורה היו צריכים לדעת גם שמבואר בתורה שנתן הקב"ה את הארץ לבני ישראל ומה טענתם, וביאר המהרש"א שהם טענו שכל מה שכלל ישראל קיבלו את הארץ היינו רק כשעושים רצונו של מקום אמנם עכשיו שחטאו והגלה הקב"ה אותם מארץ ישראל א"כ הארץ אינה שלהם אלא שעדיין רוצים אותה מכח ירושה ועל זה טוענים בני קטורה שהם קודמים בירושה, ועפ"י? ביאר גם מה שענו אותם כלל ישראל שאף שחטאו ואנו עכשיו עבדים של בני יפת בכ"ז מבואר שכנען הוא עבד עבדים והיינו

שאף אם שם יהיה עבד של יפת עדיין כנען יהיה גם עבדו של שם וא"כ אין להם קנין בארץ כיון שהם עבדים ומה שקנה עבד קנה רבו וזה שייך לבני שם.

ויתן אברהם את פל אשר לו ליצחק [כהה] הקשה בדעת זקנים מבעלי התוספות איך נתן ליצחק את כל ממונו הרי ישמעאל היה צריך לירש ג"כ ואסור לאעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא (כתובות נג.), ותירץ דאברהם וישמעאל גרים היו וע"כ לא היה צריך להורישו, והוריש ליצחק קודם שנולדו ילדיו האחרים, ובמהרש"א (סנה' צא.) תירץ שהיו בני פלגשים ואין ראויים לירש עם בן אשתו.

ואברהם זקן בא בימים [כדא] מבואר במדרש (ב"ר נטו,) יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים בימים ואינו בזקנה אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה, **ביאר הגר"א ע"פ המבואר** בזוהר עה"פ ויקרבו ימי ישראל למות שכשצדיק נפטר מן העולם באים ימיו בחשבון לפני הקב"ה להראות לו שלא היה יום אחד שבזבו, משא"כ הרשע שימיו מתחבאים, וא"כ זהו המבואר במדרש יש בזקנה ואינו בימים והוא רשע שאין ימיו באים, ויש ימים שאינו בזקנה היינו אשם שמת בילדותו אף אם הוא צדיק ויש כמו אברהם שגם ב=היה בזקנה וגם ימיו באו והעידו עליו שהיה מלא בתורה ומעשים טובים.

וישתחו ארצה ליי [כדנב] ולעיל

ברחוב כתוב רק וישתחו לה' ולא כתוב ארצה, **וביאר המשך חכמה** שכאן כיון שהיה בית לבן הקפיד אליעזר שלא להשתחוות על מקום של אבנים שיש בה איסור של אבן משכית וע"כ מדוקדק ארצה היינו במקום שאין אבנים, אמנם לעיל ברחוב שאין רצפת אבנים לא חש להזכיר, ומה שלא כתוב דבר זה אצל האבות שהקפידו על השתחוואה במקום שאין בה אבן משכית ביאר המשך חכמה שכיון שהאבות הם המרכבה יכולים להשתחוות על אבן משכית שזה כמו במקדש עצמו שאפשר להשתחוות.

בני קטורה [כהד] הנה בגמרא בסנהדרין (צא.) מבואר שבאו בני אפריקא ובני קטורה לדון לפני אלכסנדר מוקדון שארץ ישראל

המשך 'דבר העמק' - אגדה

נאה ומתקבל, וכשאחת הגונה והאחרת לא כן, אמר המשל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור אינו מתקבל. ועל כן ראוי לאדם שישא אשה לשם שמים, הטובים ידבקו בטובים והרעים לא יוכלו להדבק רק עם הרעים וכו' כי אין השלום מתקיים אלא כשהם מזדווגים כל אחד ואחד אל מינו, וזהו שכתוב: (תהלים קכה, ד) "הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם", קרא הכתוב המזדווגים אלו עם אלו אשר כוונתם לשם שמים טובים וישרים, והגיד הכתוב כי כשהטובים דבקים עם הישרים, "והמטים עקלקלותם עם פועלי האון", אז יהיה שלום על ישראל.

בגמ' (ביצה לב) מסופר על אנשים מבני בבל שסירבו לגמול חסד ואמר ר"נ בר אבא משמו של רב דאינם מזרעו של אברהם אבינו, כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו. וכן שאול המלך הרחיק את הגבעונים וסרב לגיירם לאחר שזיהה בהם מידת אכזריות. אמר שלשה סימנים יש באומה זו "בישנים

המשך 'דבר העמק' - הלכה

להעלותו לארץ כנען לא השביעך כפי הדת ואין כאן שבועה, ולפיכך השביע אותו כפי המנהג. וכאן שהוצרך לתת טעם מפני מצות המילה, לפי שקשה לרש"י דמה לאברהם כפי מנהג האומות, היה לו להשביעו בנקיטת חפץ, ותירץ שיש כאן נמי המילה, שהיא נקיטת חפץ שהיה משביעו בה, עכ"ל.

ובשו"ע (או"ח צ"א ס"ג) איתא, י"א שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה. ושם ס"ד כתב, כובעים, הקלועים מקש חשיבא כסוי, אבל הנחת יד על הראש לא חשיבא כסוי, ואם אחר מניח ידו על ראשו של זה משמע דחשיבא כסוי. וביאר במ"ב (סק"י) דהראש והיד חד גוף אינון ואין הגוף יכול לכסות עצמו. ולפ"ז י"ל דהו"ה דגופו לא הוי נקיטת חפץ, וכשם שמהני כסוי ע"י אחר הו"ה בנקיטת גופו של חברו הוי נקיטת חפץ. ולמ"ש מהר"ל דכך נהגו לישבע צ"ל דכך היה המנהג להשבע בשימת יד אצל חברו ולא בעצמו.

רחמנים וגומלי חסדים" כל שיש בו סימנים הללו ראוי להדבק בהם וכל שאין בו אינו ראוי. (יבמות ע"ט ובירושלמי קידושין פ"ד.) כך גם ביחס לאומות אחרות הלקויות במידות מושחתות, כאמור לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך את בלעם לקללך.

"פנינת אצילות הדעת וטהרת המוסר" (רש"ר הירש) מידות הבושה החסד והרחמים הם היסודות לעבודת ה'. מי שמידות אלו קיימות בו יכיר בנתינה האין סופית מבורא עולם אל מול האפיסות האנושיות. מאמר יעקב אבינו "קטונתי מכל החסדים נמכל האמת אשר עשית את עבדך" היא המקור למידת הבושה. "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים... לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך כדלים ורשים דפקנו דלתיך".

חייב אדם להודות על טובה שנעשית לחבירו

המחייב בהודאה זהו גוף הבשורה, א"כ כאן היו ב' בשורות, ומחויב הוא להודות על כל בשורה ובשורה.

השומע שלחבירו נולד בן אם רשאי לברך הטוב והמטיב

והנה נחלקו הראשונים באדם ששמע בשורה טובה באופן שאין לו תועלת לעצמו, אלא ששמח הוא בשמחת חבירו [וכגון מי שנולד לחבירו בן והוא מאוד שמח בשמחתו וכדו'] האם יברך על זה הטוב והמטיב. שבביאור הלכה (סימן רכג) על הדין שילדה אשתו בן זכר הביא מהאליה רבה בשם ספר חסידים שהוא הדין כשנולד לבנו ולבתו בן, או שנולד בן לאוהבו שהוא צדיק וחסיד שג"כ יברך ברכה זו.

והרשב"א (ח"ד סימן ע"ז מובא בב"י ובמג"א בקיצור ריש סימן רכ"ה) חולק על זה וסובר שחייב ברכה זו הוא דוקא בדבר שיש לו תועלת והנאה בו כירידת גשמים וירושת הקרובים ולענין ריבוי יין שאחרים נהנים ושותים ממנו עמו, וכן בלידת אשתו זכר יש לאב ולאם הנאת תועלת חדא דהוה להו חוטרא לייא ומרה לקבורה, ועוד שהוא כירך האב והאם ומדת כל אדם תאבין לו ליורשן, אבל באופן שנולד לחבירו בן וכדו' לא שייך טעם זה, ובוזה הוא אינו מברך, והוסיף הביאור הלכה שגם ביתר הפוסקים לא נזכר דבר זה שיוכל לברך על טובה שנעשית לחבירו, וטוב למעט בברכות אלו בדבר שלא נזכר בהדיא.

ונראה שמחלוקתם היא מחלוקת בשני צדדים אלו, דהספר חסידים סובר שהברכה היא על הבשורה, ועל כן לא צריך שתבוא תועלת לעצמו, אלא גם כשהטובה נעשית לחבירו יכול לברך, דסו"ס הו"ל בשורה טובה, אך הרשב"א סבר שהברכה היא על גוף הטובה, והבשורה היא רק היכי תמצו להודות על הטובה שנעשית עמו, ולכן אם הוא בעצמו אין לו תועלת ואין כאן אלא בשורה טובה אינו יכול לברך.

במי שסבר בטעות שהוא חולה ונתברר לו שטעה אם יברך הטוב והמטיב

ויש להסתפק במי ששמע מהרופא בשורה רעה שהוא חולה במחלה קשה, והיה דואג וחרד מחמת זה, ולאחר כמה ימים כשעשו בדיקות וכדו' נתברר שכלל לא היה חולה, האם יברך על זה כדין בשורה טובה, או דיילא כיון שכלל לא היתה אמורה לבוא אליו רעה ורק שהיתה איזה טעות לרופא שמחמתה סבר שהוא חולה, א"כ אין כאן הטבה חדשה, ואפשר שעל זה לא יברך.

ונראה שנידון זה ג"כ תלוי בחקירה הנ"ל, דאם ההודאה היא על הבשורה, הכא נמי יש בשורה טובה, אך אם ההודאה היא על ההטבה, הרי כאן לא היתה הטבה מחודשת, אלא שהוא סבר בטעות שהוא חולה ונתברר שהיה טעות, ואין כאן הטבה מחודשת, ולכאורה הוא תלוי במחלוקת הרשב"א והספר חסידים הנ"ל.

והנה בפרשה הקודמת הובא מדברי הרמב"ן בפרשתו שלאחר העקידה אברהם אבינו הודה על הנס שיצחק לא נשחט, ונתבאר לדון אם שייך הודאה במי שניצול מלמות על קידוש השם עי"ש, ונראה דיש לדון שלא היה שייך שם חיוב הודאה מטעם אחר, והיינו משום שיצחק כלל לא היה אמור להישחט, אלא שאברהם סבר בטעות שכוונת הקב"ה לשוחטו.

שהרי כתב רש"י (שם פכ"ב פ"ב) שהקב"ה אמר לו העלהו שם לעולה ולא אמר לו שחטו, לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשוחטו, אלא להעלותו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו, וכן כתב רש"י (שם פס"י ב). ולפי דבריו נמצא שיצחק כלל לא היה אמור להישחט, אלא שכביכול אברהם לא הביין את כוונת הקב"ה וסבר שרצון הקב"ה שיצחק ישחט, וחוינן מדברי הרמב"ן שאעפ"כ לאחר העקידה הודה אברהם על הנס, ואולי מכאן יש כעין ראייה שיש חיוב הודאה גם באופן שלא היתה הטבה חדשה, אלא רק שנתבשר שמה שחשב שבנו ימות היתה מחשבתו בטעות.

אמנם נראה לדון דאף הרשב"א שהצריך שתהא הטובה נעשית לו ולא לאחרים, מודה הוא באופן זה ששמע בשורה טובה הנוגעת לו עצמו

ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה' (כד, נב) **ביאור החידוש שמודים על בשורה טובה**

כתב רש"י מכאן שמודים על בשורה טובה. ודברי רש"י נראים תמוהים, דהלא דבר פשוט הוא שהמקבל טובה צריך להודות עליה, וכי צריך מקור לזה.

ועוד קשה דהנה בפרשתו מצינו ב' פעמים שהודה אליעזר, פעם ראשונה לעיל בפס' כ"ו כשביקש אליעזר מהקב"ה סימן לדעת מי האשה הראויה ליצחק, ואז כאשר נתקיימה בקשתו וראה את רבקה שאמרה שתה וגם לגמליך אשקה, נאמר שם ויקוד האיש וישתחו לה' ויאמר ברוך ה' אלוקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני.

ובפעם השנייה הודה אליעזר כאשר לבן ובתואל הסכימו לשלוח את רבקה בשביל שתנשא ליצחק, ואז נאמר ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה'.

ורש"י שכתב מכאן שמודים על בשורה טובה כתב כן על הפעם השנייה שאליעזר הודה, וקשה שכיון שכבר מצינו שהודה אליעזר בפעם הראשונה, א"כ משם כבר היה לו לרש"י ללמוד שמודים על בשורה טובה. ועיין בשפתי חכמים שעמד בזה.

ונראה בזה דבפעם הראשונה הודה אליעזר על מילוי בקשתו לסימן שיעזרוהו למלאות שליחותו בנקל, וזוהי הודאה על הטובה שנעשתה עמו, שה' שמע לתפלתו והקרה לפניו את הנערה הראויה ליצחק, בלא שיצטרך לחפש אחריה הרבה, וכמב' בפס' שם שההודאה היתה **אנוכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני**. משא"כ בפעם השנייה שהודה אליעזר עיקר ההודאה היא על הטובה אשר עשה הקב"ה עם אברהם, והיינו על עיקר מציאת האשה ליצחק, וזה לכאורה דבר המוטל על אברהם ויצחק להודות על זה, אך אליעזר אי"צ להודות ע"ז, וזה שבא הפס' לחדש שאף על טובתו של השני צריך להודות, וזה כבר לאו מילתא דפשיטא וצריך מקור לזה.

ובזה יתיישב שבפעם הראשונה שהודה לא כתב רש"י מכאן שמודים על בשורה טובה, כיון דזה פשוט לכל בר דעת שצריך להודות על הטובה שאדם מקבל, אך בפעם השנייה שהודה יש בזה חידוש, שגם על טובתו של השני צריך להודות, לכן כתב רש"י מכאן שמודים על בשורה טובה, היינו גם על טובתו של השני.

ודו"ק במה שאמרו מכאן שמודים על 'בשורה טובה', כלומר אין ההודאה על גוף הטובה, אלא על הבשורה הטובה, ובד"כ בשורה הוא דבר ששומע עליו, וזה מתקיים כאשר נעשית הטובה עם חבירו.

גדר חובת ברכת הטוב והמטיב על בשורה טובה

ונבוא לדון בהך דינא דמודים על בשורה טובה, דהנה בשולחן ערוך (סימן רכ"ב ס"א) כתב על שמועות שהם טובות לו לבדו מברך שהחיינו, ואם הן טובות לו ולאחרים, מברך הטוב והמטיב, ע"כ. ומה שכתוב "על שמועות טובות" היינו לומר שאין צריך שהטובה תגיע אליו בפועל, אלא כבר ששמע שעתיד לקבל טובה ג"כ מברך.

ומעשה שהיה באחד ששמע בשורה טובה שזכה בהגדלה בסכום כסף גדול, ובירך הטוב והמטיב, וכשהגיע לקחת את הכסף אמרו לו שטעה וכלל לא זכה בממון, לאחר מספר שעות הודיעוהו שאכן הטעות היתה שלהם והוא כן זכה בממון, ונשאלה שאלה בבית המדרש האם בפעם השנייה ששומע שזכה בממון האם יברך הטוב והמטיב.

ונראה בזה ע"פ מה שיש לחקור בהא דמברכים הטוב והמטיב על שמועה טובה, וכגון מי ששמע שבקרוב יקבל הרבה ממון, האם ההודאה היא על הממון שיקבל, אלא שנתחדש שיכול הוא לברך על הטובה כבר מעת ששמע הבשורה שעתיד לקבל את הטובה ואין צריך לקבלת הטובה בפועל כדי לברך, או דינא שהברכה היא על עצם הבשורה, והיינו שהבשורה הטובה היא גופא המחייב בהודאה.

ונראה דזהו שורש הנידון במעשה זה שהיה בו הטבה אחת עם שתי בשורות, שאם המחייב בברכה זה הממון שקיבל אלא שיכול הוא לברך משעת הבשורה, א"כ א"א לברך על אותו ממון ב' פעמים, אך אם

חזרת מוכר בעקבות המלחמה

נשאלתי בבעלי קייטרינג שבעקבות המצב עלו מחירי המוצרים והעבודה, ואשר על כן הם נצרכים להעלות את מחירי המנות, האם יכולים להעלות גם לאחר שסיכמו עם לקוחות על מחיר ולפעמים קיבלו מקדמה על כך.

בשו"ע חו"מ ריש סי' ר"ד מי שנתן דמים ולא משך המטלטלין אע"פ שלא נקנו לו המטלטלין כל החזור בו בין לוקח בין מוכר לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל מי שפרע ואפי' לא נתן אלא מקצת הדמים. ומבואר בנו"כ שיש מי שפרע גם על מה שלא קיבל דמים כנגדו. ובטור שם הביא בשם הרא"ש שגם באופן שחוזר בו משום יוקרא וזולא יש מי שפרע אלא אם כן מפסיד הכל. ואם כן לפי זה גם כשהשתנו המחירים אם כבר קיבל מעות הוא בכלל מי שפרע ואין לו לחזור בו.

והיה מקום לומר שקבלת המעות בצורה כזו אין זה כתחילת פרעון אלא כבטחון על העיסקה ואחר כך מתקזז סכום זה מהתשלום הכללי. אך עיי' חזון איש חו"מ ליקוטים סי' ט"ז סק"י שנקט שכל שלא התנה בפירוש שנותן או מקבל לשם הבטחת העיסקה הוא נתינת הדמים לתחילת פרעון, ונכלל בכלל מי שפרע.

ובאופן שלא קיבל דמי קדימה, הביא הרמ"א שם סו"ס ר"ד שכל החזור בו אין רוח חכמים נוחה הימנו, והוא בכלל מחוסר אמנה, אלא שכל זה הוא בחד תרעא והיינו שלא השתנה השער ואעפ"כ חוזר בו, אבל בתרי תרעי נחלקו הראשונים אם נחשב מחוסר אמנה, וכתב הרמ"א דנראה עיקר כדעת המחמירים. אמנם בש"ך שם סק"ה כ' שבב"ח נסתפק בזה לדינא, ונראה דעת הש"ך להקל בזה. ולפי זה כיון שבזמנינו השתנה השער הוא כתרי תרעי ותליא במחלוקת הפוסקים.

גם אי נימא שהזמנת מנות מקייטרינג כיון שהיא כוללת בתוכה גם את עבודתו של בעל הקייטרינג ופועליו וברוך כלל גם את המלצרים ועריכת האירוע, דינה כשכירות פועלים, מבואר להדיא בסמ"ע ר"ס של"ג שאף שפועל יכול לחזור בו בחצי היום ואין לבעל הבית עליו אלא תרעומת כמבואר שם, כל זה הוא שאין תביעת ממון זה על זה, אבל מחוסר אמנה איכא, ולפי מה שהביא הרמ"א מח' בסי' ר"ד אם יש מחוסר אמנה בתרי תרעי או לא, שייכת מחלוקת זו גם בחזרת פועל והמחמירים שם מחמירים גם בפועל שחוזר בו.

אמנם יתכן לומר, שמה שנחלקו הפוסקים בתרי תרעי, הוא באופן שאין הפסד למוכר רק שיש לו חפץ למכור ואינו מרויח עליו, אבל באופן שאינו מוכר מוצר ידוע אלא צריך לרכוש מוצרים ופועלים וכיון שהשתנה השער צריך להוציא מכספו, בכה"ג שמפסיד ממש אין בו משום מחוסר אמנה גם להמחמירים בתרי תרעי ויכול לחזור בוועיי'.

המשך 'עומקא דשמעתא' מעמוד קודם

שיברך, דאע"פ שמעולם לא היתה אמורה לבוא אליו רעה ורק הוא טעה במחשבתו, מכל מקום הכא ס"ל להרשב"א שיברך משום ששמע בשורה טובה שיש לו עצמו תועלת ממנה.

ואי נימא הכי נראה דבין הרשב"א ובין הספר חסידים מודים שהברכה היא על עצם הבשורה ולא על ההטבה, אלא שנחלקו בגדרי הבשורה שעליה מברכים, דלספר חסידים מברכים על כל בשורה טובה, והרשב"א סובר שרק על בשורה הנוגעת לו עצמו מברכים, ויל"ד בזה.

ויש לציין שכל מה שנתבאר הוא בדין ברכת הטוב והמטיב, אך לענין ברכת דיין האמת כתב המשנה ברורה (סימן רכ"ג סק"ח) שגם כאשר שמע מפטירת שאר אדם כשר שאדם מצטער עליו מברך על זה ברכת דיין האמת, וכן לענין ברכת הגומל מצינו בשולחן ערוך (סימן רי"ט סע' ד') שיתכן לברך על הצלת חברו, ועיי' בביאור הלכה ואכמ"ל.

חיוב מזוזה במקלט לשעת חירום

חדרי מקלט ציבוריים ובפרט אותם הבנויים בתוך הבניינים עצמם, אשר משתמשים בהם הדיירים במהלך השנים לאחסון ופעילויות שונות, חייבים במזוזה כדין בית האוצר, והוא דינא דהשו"ע יו"ד סי' רפ"ו סעי' א' באוצרות יין ושמן שחייבים במזוזה, וכ' הש"ך שם סק"ב דאפילו אינם דרים שם ממש, כיון שיוצאים ונכנסים שם חשיב בית דירה ע"ש.

אלא שלפי הוראות פיקוד העורף נדרשים המשתמשים לפנות את המקלטים כדי שיהיו פנויים לשימוש במקרי חירום, ושוב אינם משמשים כבית האוצר אלא עומדים ריקים לשעת הצורך.

ובאופן כזה שהשימוש הוא להכנס

בשעת התראה לכאוף לא נחשב כתשמישי דירה המחייבים במזוזה ולכן פטורים הם ממזוזה בתקופה זו. וכדמצינו שם בסעי' י"א סוכת החג בחג והבית שבספינה פטור ממזוזה, וביאר בערוך השולחן שם סעי' כ"ז הטעם כיון שאינו דר בספינה אלא שוהה שם רק כדי להגיע למחוז חפצו והוא כדירת עראי. והכא נמי כיון שהשימוש במקלט אינו לצורך דירת קבע רק לשהייה עראית לעיתים מסויימים, אינו חייב במזוזה.

וכן מבואר בשדי חמד מערכת מ' כלל קי"ח שהביא מעשה שהיה שנשרפו בתי העיר ונתן המלך רשות לדור בבית החולים בבתי הצבא, וכתב שפטורים ממזוזה משום שרוצים לצאת משם מיד כשיהיה אפשר להם והוא דירת עראי שפטורה ממזוזה.

יש עוד טעם לפטור מקלט כזה ממזוזה, והוא משום דירה בעל כרחו, דבפתחי תשובה שם סק"א ורעק"א שם הביאו מח' אחרונים בבית האסורים אם חייב במזוזה או פטור, והנדון אם דירה בעל כרחו שמה דירה או לא, וקצת נראה נטיית הדברים שם להקל ע"ש, אלא שהנדון שם הוא בבית האסורים שנותנים אותו שם בעל כרחו, ולגבי מקלט הן אמת שההגעה אליו והשהייה בו היא שלא מרצונו, אבל סוכ"ס הא מגיע לשם מדעתו ורצונו להנצל ובידו לעזבו בכל עת כפי רצונו ואולי אינו דומה לבית האסורים.

ואיך שלא יהיה, כיון שבפשטות מקלט פטור ממזוזה משום דדומה לבית שבספינה, וכן יש צד גדול לפטור משום דירה בעל כרחו, נמצא שבזמן שמפנים אותו מחפציו הוא פטור, ואם כן בעז"ה כשיתאפשר ויחזור לשמש לשמירת חפצים ושאר תשמישי דירה, הרי זהו חיוב מדינא ולכו"ע, ואם ישאירו את המזוזה בזמן שהוא פטור הו"ל בחזירתם תעשה ולא מן העשוי, וכבמבואר בסי' רפ"ט סעי' ה' שפתח שלא היה לו משקוף וקבע מזוזה במשקוף וחיברו לפתח פסול, והביא רעק"א שם בשם מהר"א ששון שאם היתה מזוזה קבועה בפתח והסירו את כולו עם המזוזה, אין להחזיר את המשקוף עם המזוזה משום דהוי תעשה ולא מן העשוי ע"ש, וה"נ כיון שמקום זה היא פטור והמזוזה שבו לא היתה מחוייבת, כשיחזור לשמש מתחייב מדינא וצריך לקבוע מזוזה מחדש, ואל"ה הוי תעשה ולא מן העשוי, ועיי'.

גודל החיוב להודות על טובת חברו

ומן הראוי להביא כאן מש"כ הכתב סופר בפרשת יתרו עה"פ ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וכו'. דהנה בגמ' סנהדרין צד. איתא גנאי היה לישראל שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך, ותמה הכת"ס הרי ישראל אמרו השירה כולה, וכי בגלל שלא הזכירו תיבת ברוך ה"ז גנאי בשבילם. ותיריך הכתב סופר וז"ל הנה יתרו לא היה משותף בצרות ושעבודם של ישראל, ומ"מ שמח בהצלתם והודה להי' בהצלת חבריו, וכן החיוב ואהבת לרעך כמוך להיות משותף בצער ולשמוח בשמחתו, אבל ישראל אמרו שירה על הצלת עצמם ותשועתם ואמרו כל אחד שירה ולא על הצלת חבריו וזה גנאי לישראל שלא אמרו ברוך באופן שאמר יתרו, עכ"ה.

עמק הלכה

הרה"ג רבי צבי רותן שליט"א

מרבני בית ההוראה

דיני בישול המצויים בשבת

[ג] נחלקו הפוסקים אם גם כלי שלישי מבשל קלי הבישול, ודעת המ"ב להקל בזה, והחזו"א מחמיר בזה, וכן מבואר ביראים, [משנ"ב ש"ח ל"ט וחזו"א נ"ב י"ט ויראים שם].

[ד] עוד נחלקו הפוסקים בדבר שאין ידוע עליו שהוא קלי הבישול אם צריך לחשוש בו, ושמה הוא מקלי הבישול, ודעת המ"א להחמיר בזה וכן פסק המ"ב, והחזו"א מיקל בזה, אבל ביראים מבואר להחמיר בזה, [מ"ב ש"ח ס"ק

מ"ב חזו"א נ"ב י"ט ויראים דף קל"ד], לדינא בדברים שרואים לעינינו שהם קלים להתבשל יש לחשוש בהם לבישול גם בכלי שלישי, לכן אין לתת תה לא מבושל בכלי שלישי בשבת וכן קפה לא מבושל, [שש"כ פ"א נ"ז].

[טו] מים ושמן אינם קלי הבישול לכו"ע ומותר להניחם בכלי שני, ונחלקו הפוסקים בשאר משקים כגון חלב,

ולדינא בחלב שעבר פיסטור יש להקל בזה, [שו"ע סי' ש"ח סעי' י"ג ושו"ע הרב סי"ב וכ"ו ומ"ב שם ס"ק ל"ט].

בישול בחום שיד נכזית בו ובדבר גוש

[טז] יש מהפוסקים שחששו שכשהמים בכלי שני חמים בשיעור שהיד נכזית בו מבשל, ולכתחילה יש לחוש בזה, [מ"ב ש"ח מ"ח], ובכלי שלישי אין לחוש בזה, [חזו"א נ"ב י"ט].

[יז] יש פוסקים שסבירא להו דדבר גוש כתפוח אדמה חם או אורז מבשלים גם בכלי שני, [מ"ב ש"ח ס"ה], ולדעה זו גם בכלי שלישי יש לחוש בזה, [עין מ"ב תמ"ז כ"ד].

[יח] ולכן אין לתת תבלין שאינו מבושל על דבר גוש גם בכלי שלישי, ומלח יש להקל, [שש"כ פ"א הערה קעג].

[יט] במלח כיון שיש פוסקים שסוברים שאין בזה בישול יש להקל על דבר גוש בכלי שלישי.

[כ] דבר גוש המונח בתוך נוזל יש להקל דאין לזה דין דבר גוש, לכן מרק חם שיש בו קניידלך יש להקל בזה ליתן מלח על הדבר גוש, [עין בזה פ"ת יו"ד צ"ד ז].

כאן אבקות נמסות שלא מבשלות לגמרי כמו שמצוי באבקת שוקו וסוכריות אין להניח בכל שני רק בכלי שלישי יש להקל מן הדין, ולכתחילה כשמכין קפה ישפוך החלב לתוך המים ואח"כ יניח את האבקה שע"י החל מתקרב קצת, וגם באבקת קפה מבושל עדיף לעשות כן.

גם דבר שאינו קלי הבישול אין להניחו בכלי שני שיד סולדת בו משום מיחזי כמבשל אמנם במים אין איסור לשפוך לתוך כלי שני משום מיחזי כמבשל, ובפשטות חלב ושאר משקים גם אין בזה חשש של מיחזי כמבשל, אמנם בספר הערות למרן הגר"ש שבת לט כתב דחלב יש בו חשש שמיחזי כמבשל לכן לכתחילה מחמיר שהחלב יהיה מבושל מע"ש, ודן שם אם אפשר לסמוך על זה שהחלה עובר פיסטור.

גזירת הפשר

[כב] אסור מדרבנן להניח דבר לא מבושל סמוך למקום שעלול להתחמם ולהתבשל גם אם דעתו להניח לזמן קצר מחשש שישכחנו שם ויעבור באיסור בישול, [ש"ח ס"ד].

[כג] גם בלח שנצטנן חוששים לגזירה זו ואין לחמם דבר לח שנצטנן ונתבשל במקום שעלול להגיע לשיעור יש סולדת בו, [מ"ב ש"ח נ"ד וחזו"א ל"ז ל"ב].

[כד] שיעור יד סולדת יש שחששו מארבעים מעלות ועד כשבעים מעלות הוא בנדר ספק יד סולדת, [עין ארחות שבת פ"א הע' כ"ט].

[כה] גם אם הוא מסופק אם מניח במקום שעלול לגיע ליד סולדת בו ג"כ יש לאסור מספק שהוא ספק דאורייתא, [מסברא היה מקום לדון בזה דאינו ספק דאורייתא כיון דגם אם ישכח ויגיע ליד סולדת אינו איסור דאורייתא שאינו מכוין לכך, אבל בספר הערות למרן הגר"ש שבת מ' כתב דגם במסופק אם יגיע ליד סולדת יש לחוש דהוא ספק דאורייתא].

[כו] בכלי שני גם שמחמרים לא להניח שם דבר שאינו מבושל משום מיחזי כמבשל מ"מ לא החמירו בו גזירת הפרש ואם דעתו להניח למעט זמן שרי, [עין בזה מ"ב רנ"ח ב], ובגוונא שמחמרים לא להניח דבר שהוא קלי הבישול בכלי שני יש לעיין בזה אם יש גם גזירת הפרש].

בישול בחמה ובתולדות חמה

[כז] המבשל בחמה פטור ומותר לעשות כן לכתחילה, בתולדות חמה גזרו חכמים אטו תולדות האור, ואם נתבשל ע"י החמה וגם ע"י תולדות חמה כגון שנמצא בכלי והכלי הוחם מהחמה וגם הוא גורם הבישול אסור, [ספר הערות למרן הגר"ש שבת ל"ט].

[כח] הוחם ע"י תולדות חמה וגם ע"י תולדות האור אם כל אחד היה יכול לבשל בפ"ע חשוב כזה אין יכול וזה אין יכול ואין כאן איסור דאורייתא, [ספר הערות למרן הגר"ש שם].

[כט] תולדות תולדות האור ג"כ אסור מדאורייתא.

דין בישול אחר בישול

[א] דבר יבש מבושל שנצטנן אין איסור לחממו גם אם יגיע ליד סולדת בו לפי שאין בישול אחר בישול, [ש"ח ח].

[ב] דבר לח שהתבשל והצטנן נחלקו הראשונים אם יש בו בישול לחממו שנית ודעת השו"ע להחמיר בזה, והרמ"א מיקל אם לא נצטנן לגמרי, ונחלקו הפוסקים בדעת הרמ"א החזו"א וכן האגרות משה והמנחת שלמה

נוקט דהרמ"א פסק לעיקר הדין שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן אלא שלכתחילה מחמירים אם נצטנן לגמרי שלא יבוא לטעות ובשל דבר לח שאינו מבושל, ודעת המ"א ושו"ע הרב דבנצטנן לגמרי גם להרמ"א אסור מן הדין בישול בלח רק דאם לא נצטנן לגמרי לא נאבד הבישול הקודם ואין בישול אחר בישול אבל בנצטנן קי"ל

שיש בישול אחר בישול, [שו"ע ש"ח ד הרמ"א שם ט"ו, ומ"א רנ"ג ל"ז וחזו"א או"ח ל"ז י"ג, אגרות משה או"ח ד עד מנחת שלמה ב לד כג ועיין שעה"צ רנ"ז כט].

[ג] לדעות רוב הפוסקים דוקא אם נשאר חום שחשוב לאנשים כתבשיל חם ולא סגי שעדיין פושר, [שו"ע הרב ס"ט אגרות משה או"ח ח"ד סי' ע"ד שש"כ פ"ג הע' ט בשם הגר"ש].

[ד] שהניתר של לא נצטנן לגמרי הוא רק בחום שנשתיר מהבישול אבל אם נצטנן וחזר ונתחמם קצת דינו כנצטנן לגמרי ולכן אם חימם מרק שנצטנן בערב שבת והניחו על הפלטה באופן שעדיין לא הגיע ליד סולדת בו יש להזהר שלא להגביה המכסה ולסגור משום קירוב בישול, [בחזו"א שם משמע להקל בזה אבל בהנהגות הגרע"א סי' רנ"ג על המ"א ס"ק מ"א וכן נקטו לדינא המנחת שלמה ח"ב סי' ו' ובשבות יצחק בישול פל"ו או"ג בשם הגר"ש].

[ה] בספר ארחות שבת הוסיפו שסוכר או קפה נמס שניתן בתוך כוס מים חמים אין לשפוך לתוכו מים מכלי ראשון לפי שהסוכר שנימוח בו נהפך ללח ואע"ג שהוא כעת חם אין החום נשתיר בו מהבישול הקודם ויש חשש בישול בהוספת מים חמים, ע"ש פ"א סעי' כ"ג].

[ו] דבר אפוי יש ראשונים שהחמירו שיש בישול אחר אפיה ואין להניח גם בכלי שני אבל בכלי שלישי יש להקל, [מ"ב ש"ח מה], ויש שמחמירים בזה גם בכלי שלישי, לכן קרוטונים שעברו אפיה בלי בישול אין להניחם בכלי שני אם לא עבר בישול, בהשגחת הבר"ץ יש מהם שעברו בישול ומותר. [ז] חביתיות שעשו מביצים יש להחמיר גם בכלי שלישי לפי שביצים הם קלי הבישול וגם מחמת שעברו כבר אפיה הם קלי הבישול ויש לחוש בזה לבישול אחר אפיה.

[ח] דעת רוב הפוסקים דבישול במקרוגל חשוב בישול מדאורייתא לפי דכן הוא דרך בישול, עיין בזה בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' נ"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' ס"ב, ובשבות יצחק דיני מיקרוגל פ"א אות ד', אמנם במנחת שלמה ח"א סי' י"ב הע' 4 נקט לא כן, יעו"ש.

[ט] יש שדנו שדבר יבש שהתבשל במקרוגל אין להעבירו לכירה גרופה וקטומה באופן שאין איסור של נתינה לכתחילה, דיתכן דאע"ג דבישול במקרוגל חל חשוב בישול מ"מ יתכן דהוא סגנון בישול אחר, וכמו שיש הסוברים דיש בישול אחר אפיה ואפיה אחר בישול ה"ה הכא, וכן נקט בשבט הלוי שם.

[י] מ"מ בבישול באינדוקציה אע"ג דהוא סוג בישול אחר מבישול באש נראה כיון דהמתכת של הסיר נעשה רותח ועי"ז נעשה הבישול, הרי זה דומה למה שהביא המנחת שלמה בשם החזו"א בענין מזלג חשמלי שנעשה ע"י שהמים גורמים את החיבור דכמו שתולדות האש חשוב בישול מן התורה ה"ה עיבור האש, ובכיריים אינדוקציה דהמתכת מתחממת יש לדון דחשוב כתולדות האש א"כ חשוב בישול גמור גם לענין שמותר להעבירו אח"כ לחום האש, וביותר דעת הפמ"ג סי' ש"ח במשבצ'ו" ס"ק ו' דגם מה שנתבשל לגמרי בחמה במים מותר לבשלו אח"כ באש, האש, ומבחינה מציאיתית רובא דאינשי אין מבחינים הבדל בין זה לבישול באש, לכן נראה דיש להקל בזה.

דין בישול בכלי שני ובכלי שלישי

[יא] כלי שהיה על האש גם לאחר שהוסר ממנו מבשל כל זמן שהיד סולדת בו, ודעת רוב הפוסקים דמבשל מדאורייתא, וכלי שני בדרך כלל אינו מבשל, [ש"ח ס"ט ופר"ח יו"ד ס"ח י"ח], ועירו מכלי ראשון חוששים שמבשל כדי קליפה, [ש"ח ס"ז].

[יב] דברים שיועיים כקלים להתבשל גם בכלי שני מתבשלים ואסור להניחם בכלי שני בשבת, ולכן דגים שמתבשלים גם בכלי שני אסור להניחו בכל שני וגם לא לערות עליו מכלי שני, וכן ביצים שאינם מבושלות אסור ליתנם בכל שני, וכן פת שנאפה שיש הסוברים שיש בישול אחר אפיה אסור ליתנו בכלי שני, [מתני' שבת קמ"ה ב שו"ע ש"ח ד רמ"א שם ה, וחזו"א נ"ב י"ט].

הבורת ש"ס

בית המדרש **חניכי הישיבות** אחיסמך
בהכוונת מורנו **הגרח"א ברוידא שליט"א**

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו

ברגשות שמחה ונגיל הננו להודיע כי שמחת סיום
הש"ס שנלמד בחלוקה ותחילת המחזור החדש
יתקיימו בע"ה במוצאי שב"ק פרשת חיי שרה
כ"ז השון תשפ"ד בשעה 9.30
בעזרת נשים שע"י ביהמ"ד חניכי הישיבות

בהשתתפות

מורנו המרא דאתרא שליט"א

הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

לומדי הש"ס ועמם כל בני השכונה הקד' מוזמנים
להשתתף לכבודה של תורה

נגיל ונשיש בזאת התורה כי היא לנו עוז ואורה

עמק הברכה

ברכת מזל טוב נשגר קמיה

ידידנו החשובים לרגל השמחה השרויה במעונם:

הרב **צבי אליעזר רוזנברג** שליט"א להולדת הבן

הרב **יצחק שטיינר** שליט"א להולדת הבת

הרב **מנחם גודמן** שליט"א להולדת הבת

הרב **יהודה יזדי** שליט"א להולדת הבת

הרב **משה אופיר** שליט"א להולדת הבן

הרב **אליהו בבור** שליט"א להולדת הבן

הרב **מאיר כהן** שליט"א להולדת הבן

יה"ר שיזכו לרוות נחת מכל יוצ"ח

הוצאות הדפסת הגיליון נתרמו ע"י ידידנו

הרה"ג רבי אליהו בבור שליט"א

לרגל הולדת בתו שתחי'

יזכו אביה ואמה לגדלה לתורה לחופה

ולמעשים טובים

הוצאות הדפסת הגיליון נתרמו ע"י ידידנו

הרה"ג רבי משה אופיר שליט"א

לרגל הולדת בנו שיחי'

יזכו אביו ואמו לגדלו לתורה לחופה

ולמעשים טובים

נושאים לכתיבת חידו"ת בשבוע הבא פרשת תולדות

תפילת צדיק בן צדיק כנגד תפילת צדיק בן רשע (פכ"ה
פכ"א, יבמות סד. טוש"ע או"ח סי' נ"ג) • נבואה לנשים (פכ"ה פכ"ג
וברש"י, ירושלמי סוואה פ"ז ה"א) • פרו ורבו בבנים רשעים (פכ"ה
פכ"ב וברש"י, ברכות י. ובח"י הגר"ז כאן) • ברכת ברוך שפטרני
(פכ"ה פכ"ז, ובמדרש רבה פס"ג פ"י) • מכירת הבכורה וענייני
דבר שלא בא לעולם (פכ"ה פל"א) • קיום התורה ע"י
האבות (פכ"ו פ"ה, יומא כח:) • מעשר כספים (פכ"ו פ"ב, רמב"ם
מלכים פ"ט ה"א) • אסור לראות פני רשע (פכ"ו פ"א, מגילה כח.)
• שחיטת מומר (פכ"ז פ"ג, שו"ע יו"ד סי' ב') • פטור אבל
מת"ת (פכ"ז פמ"א ובכלי יקר, מו"ק כא.) • חיוב לשמוע לאביו
שלא לישא אשה מסוימת (פכ"ה פ"א, רמ"א יו"ד סו"ס ר"מ
ובביאור הגר"א שם) • להפסיק מתלמוד תורה לכיבוד אב
(פכ"ח פ"ט, מגילה טז:) • חתן מוחלים לו על עוונותיו (פכ"ה
פ"ט ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג)

ניתן לשלוח חידו"ת לעלון עד יום חמישי בצהריים למייל bal50150150@gmail.com

לתועלת הלומדים נא לא לשלוח חידושי תורה באורך של יותר מ- 1500 מילים ותגובות באורך של יותר מ- 800 מילים

הוצאות הדפסת הגיליון מרובות, הציבור הק' מתבקש להשתתף בהוצאות בנדבת לבו ובתרומת ידו

ניתן להנציח לע"נ לרפואת או לרגל שמחה וכדו', לתרומות נא לפנות לרב יעקב ישראל יהל או לרב יוסף איצקוביץ

ניתן לתרום גם בשלב ב' אצל הרב מאיר יהל

וכן ניתן לתרום באשראי בנדר"פ ל"ביהמ"ד הגדול חניכי הישיבות גני איילון" בקטגוריית "בעמק איילון"

את העלון ניתן לקבל במייל הנ"ל או במאגר העלונים של דרשו